

Голас Радзімы

№ 40 6 кастрычніка 1994 г. Выдаецца з 1955 г.

(2390) Цана 20 рублёў.

Ужо амаль тыдзень працуе чарговая, XVI сесія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, на якую ўсе мы ўскладалі вялікія надзеі, аднак пакуль што нічым, акрамя спрэчкі паміж прэзідэнтам і парламентам, яна не вызначылася. Асноўным пы-

таннем на сесіі павінна стаць пытанне рэфармавання нашай хворай эканомікі. Праграма па выхадзе рэспублікі з крызісу, вылучаная прэзідэнтам, вельмі жорсткая, і, што найбольш не задавальняе прадсаюзы і кожнага грамадзяніна, у ёй не

вытрымліваецца асноўная мэта -- не дапусціць зніжэння ўзроўню жыцця народа.

НА ЗДЫМКАХ: прэзідэнт РБ Аляксандр ЛУКАШЭНКА ў час работы сесіі; у зале пасяджэнняў.

(Каментарый "Ну як! Прыплылі!" аб рабоце сесіі чытайце на 2-й стар.).

Фота Аркадзя НІКАЛАЕВА.

У МІНСКУ АДКРЫЛАСЯ ШЛЮБНАЕ АГЕНЦТВА "ІН СПАЙТ ОФ"

ПАКУЛЬ ТРЫВАЮЦЬ КАРЯЯТЫДЫ

Нічога дзіўнага ці незвычайнага ў аб'яве, убачанай у рэспубліканскай газеце, не было. Чаго толькі зараз не прапануюць! Дык ці трэба здзіўляцца запрашэнню звярнуцца ў міжнароднае шлюбнае агенцтва? Праўда, неяк адразу ўспомніліся артыкулы былых гадоў, дзе высмейваліся замежныя свацці і адчуваўся гонар, што ў нас такое немагчыма, шлюбны тут заключачоцца выключна па каханню і трымаюцца на роўнасці полаў, узамна павазе і агупельных інтарэсах. Увогуле стала цікава, як выглядае гэты чарговы замежны парастак, перанесены на родную беларускую глебу, і я пазваніла па ўказаным тэлефоне. Приемны жаночы голас згадзіўся на сустрэчу, і я адправілася ў шлюбнае агенцтва "Ін спайт оф" пры фірме Святаслава Маеўскага. Супрацоўніца агенцтва Таццяна Мельнічук паказвае мне папкі з лістамі ад замежных кліентаў, дзелавую перапіску, анкеты і фотаздымкі нашых жанчын, што звярнуліся сюды. Гартаю старонкі, углядаюся ў твары людзей, якія шукаюць сваё шчасце па ўсім свеце, і лаўлю сябе на думцы, што адзінота -- рэч інтэрнацыянальная, яна не залежыць ні ад краіны, ні ад сацыяльнага статусу, ні ад уз-

роўню дабрабыту. Нас заўсёды вучылі, што любы разлік у каханні і шлюбе недапушчальны, варта спадзявацца і чакаць, і шчасце абавязкова прыйдзе само. На Захадзе ж да гэтых праблем ставіліся больш практычна і лічылі, што без намаганняў увогуле нельга нічога вартаснага стварыць, тым больш такую сур'ёзную рэч, як сям'я, і калі нешта не атрымліваецца, трэба не сядзець склаўшы рукі, а гэтымі ж самымі рукамі будаваць сваё шчасце. Адсюль -- і шлюбныя агенцтвы. Але ж гэта -- там. А як у нас?

Па-першае, нашаму новаму агенцтву трэба было знайсці надзейных партнёраў за мяжой. Не адразу ўсе атрымалася, але зараз існуюць даволі трывалыя сувязі з такімі ж арганізацыямі ў Германіі, Італіі, Амерыцы і Францыі. Нападжаюцца кантакты і з іншымі краінамі. Амерыканскі партнёр агенцтва "Ін спайт оф" не абыхто, а шэрыф невялікага горада ў цёплай Каліфорніі. Уладкаванне асабістага жыцця яго кліентаў для шэрыфа нешта накіштал хобі, якое добра дапамагае ў асноўнай працы, бо, згадзіцеся, мужчына, абцяжараны шчаслівым шлюбам,

[Заканчэнне на 3-й стар.]

ЖЫВЕ на Беларусі паэт, драматычны лес якога незвычайна цесна знітананы з пёсам нашай шматпакутнай Бацькаўшчыны. Лявон Случанін-Шпакоўскі -- аўтар цікавых паэм "Рагнеда", "Пагоня", "Ісус Хрыстос", вялікага аўтабіяграфічна-вершаванага рамана "Алесь Няміра", шматлікіх змястоўных вершаў, якіх хапіла б не на адзін зборнік. Ён нарадзіўся на Случчыне (вёска Лучнікі), у самым цэнтры Беларусі, у той час, калі праз яе кацілася наваля імперыялістычнай вайны 1914 года. ("Крывёй сцякала Бела-

беспадстаўнасць яго арышту, і Л.Шпакоўскі вярнуўся ў родную вёску. Яго паэтычны талент вюкываў і выпяваў у цяжкіх абставінах таталітарнага рэжыму, але ён жыў вершамі і спадзяваўся:

"...прыйдзе мой дзень,
і знайду я патрэбныя словы,
тыя словы, якія цяпер
не пачую ніколі й нідзе,
буду ўмець і чмялямі гусьці
ў раззалочаным цвеце
ліповым
і шаўковай шасцець асакой
на зялёнай, зацвілай вадзе.
Усе папраўдзе скажу я тады,
для сябе не пакіну нічога,

на адным з заводаў у Нямеччыне як "остарбайтер". У гэты жа Нямеччыне ўжо пасля ейнае капітуляцыі нечакана і заўчасна памірае..." ("Ля чужых берагоў". Альманах твораў беларускіх эміграцыйных паэтаў і пісьменнікаў. Мюнхен, 1955).

Згадвае Л.Случаніна ў сваім інтэрв'ю газеце "Беларусь" (май 1984) яшчэ адзін пісьменнік-эмігрант Янка Зюла: "Лявона Случаніна я знаў добра, гэта быў мой сябра. З ім я працаваў у часе нямецка-савецкае вайны ў школе, дзе ён быў загадчыкам, а я завучам. Тут жа мы вы-

ДА 80-ГАДОВАГА ЮБІЛЕЮ ЛЯВОНА СЛУЧАНІНА

"ПРЫЙДЗЕ МОЙ ДЗЕНЬ..."

русь. Спраўлялі баль чужыя раці... Якраз у гэтую пару на сьвет мяне радзіла маці...").

Пачатак творчасці Л.Шпакоўскага прыпадае на перадваенны перыяд, калі ён яшчэ вучыўся ў Мінскім вышэйшым педінстытуце. Яго вершы, пераклады (найперш з рускіх паэтаў) пад псеўданімам "Лявон Случанін" друкуюцца ў рэспубліканскіх газетах і часопісах. Быў нават падрыхтаваны і зборнік вершаў, аднак аўтара спасцігае трагедыя тых таленавітых беларускіх пісьменнікаў, якія былі рэпрэсаваны ў гады сталіншчыны. З 1937 года паэт, не паспеўшы пачаць настаўніцкую працу ў Чэркаве, ужо будзе Беларуска-канал у ліку тысяч зняволеных. Але (што надвычай рэдка здаралася) нават НКУС прызнаў

усе памылкі, усе ўзлёты злічу і расою рассыплю ў лагох.

Доўг жыццю заплачу, рэшту з добрага, рэшту з благага...

Як жа атрымалася, што паэт сплывае і ніяк не можа сплываць свой неіснуючы доўг перад жыццём?

Вызвалены з ГУЛАГа напярэдадні вайны, Л.Случанін працуе ў Лучнікоўскай школе амаль усе ваенныя гады, а ў 1944-м разам з сям'ёй выязджае ў Германію. Перажыўшы смерць дачкі і цяжкую хваробу жонкі, ён, не вытрымаўшы расстання з радзімай, вяртаецца дамоў. Юрка Віцьбіч, беларускі пісьменнік-эмігрант, пра гэты перыяд жыцця Л.Случаніна пісаў так: "У часе вайны працуе

далі два нумары рукапіснага часопісу "Васілёк", дзе змяшчалі свае творы. Праўда, праца гэтая цягнулася ўсяго адзін год, бо ў школе надоўга закатаравала мадзярская частка. Пасля школы разам з ім я працаваў у рэдакцыі "Газеты Случчыны", "прабацькам" якое стаўся наш "Васілёк". Як бачыце, з Лявонам Случаніным (яму прысвечаны мой верш "Сябру-паэту") я працаваў і сябраваў, але наша сяброўства скончылася пасля выезду Лявона з Нямеччыны на бацькаўшчыну. Даведаўшыся аб гэтым, я напісаў эпіграму:

"Залатую яго маладосць
Растапталі чэкісты ботамі,
Ды сабе і людзям на злосць,
Да чэкістаў ён едзе
з ахвотаю".

Дзіўная рэч: эміграцыя асудзіла і нават пахавала яго за тое, што ён, не пабаяўшыся кары НКУС, вярнуўся на бацькаўшчыну, таталітарны рэжым зрабіў усе, каб знішчыць чалавека і паэта. Але ён не памёр, а быў тымі ж чэкістамі асуджаны на 15 гадоў катаргі, якую адбываў у канцлагерах Варкуты.

[Заканчэнне на 7-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

НА СЕСІІ ААН

СУСТРЭЧА УЛАДЗІМІРА СЯНЬКО З БУТРАСАМ ГАЛІ

У штаб-кватэры ААН і Нью-Йорку ў рамках 49-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН адбылася сустрэча міністра замежных спраў Беларусі Уладзіміра Сянько з генеральным сакратаром ААН Бутрасам Галі. У ходзе сустрэчы былі закрануты пытанні ўдзелу нашай рэспублікі ў эканамічным, сацыяльным і іншых накірунках дзейнасці гэтай уплывовай міжнароднай арганізацыі. Міністр прапанаваў ААН больш прамаматычна падыходзіць да цяжкіх праблем краін з пераходнай эканоміяй, да якой, у прыватнасці, адносіцца і Беларусь. Ён таксама звярнуў увагу генеральнага сакратара на складаную ўнутраную сітуацыю ў рэспубліцы, якая склалася ў выніку засухі, на чарнобыльскую праблематыку.

Адбыўся абмен меркаваннямі наконт рэфармавання ААН і падрыхтоўкі да яе 50-годдзя.

Генеральны сакратар Бутрас Галі пацвердзіў сваю пазіцыю аб намерах далейшага супрацоўніцтва з Беларуссю гэтай арганізацыі з мэтай садзейнічання працягу рэформаў.

БЕЛАРУСКІЯ РУБЛІ

У ПАДВАЛАХ НАЦБАНКА

Старшыня Праўлення Нацыянальнага банка Станіслаў Багданкевіч пацвердзіў, што ў падвалах Нацыянальнага банка захоўваюцца аддрукаваныя грошы, так званы новы “беларускі рубель”. Ён не мае нічога агульнага з цяперашнімі беларускімі разліковымі білетамі, хіба толькі тое, што будзе мець хаджэнне на тэрыторыі рэспублікі. Праўда, гэта адбудзецца не раней, чым праз год. Мяркуючы па ўсім, новы “рубель” з’явіцца ў кашальках грамадзян толькі пасля таго, як эканоміка рэспублікі паправіцца сваё здароўе і выйдзе на ўзровень інфляцыі 7 працэнтаў у месяц, а то і менш.

ДЭЛЕГАЦЫЯ З-ЗА МЯЖЫ

ДЭМІЛІТАРЫЗАЦЫЯ ПА-ЯПОНСКУ

У Мінску пабывала дэлегацыя японскіх спецыялістаў, якая абмеркавала з беларускім бокам перспектывы выкарыстання 5,2 мільяна долараў, што “належаць” Беларусі па дагавору аб нераспаўсюджванні ядзернай зброі.

Японскі бок разгледзеў заяўку навукова-тэхнічнага камітэта Міністэрства абароны Беларусі на рэабілітацыю аднаго з былых ваенных гарадкоў ракетных войск стратэгічнага прызначэння пад Паставамі. Сродкаў, выдзеленых японскім урадам, недастаткова для канверсіі былой ракетнай часці, аднак японцы гатовы пачаць экалагічную ачыстку яе тэрыторыі. Фінансавая дапамога з Усходу можа і ўзрасці за кошт прыватных японскіх фірм. Гэтану пакуль перашкаджае беларускае заканадаўства ў галіне замежных інвестыцый.

КАШЧУНСТВА

НА МЕСЦЫ ПАХАВАННЯ -- ГАРАЖЫ...

Няма, напэўна, у Віцебску ніводнага чалавека, які б не ведаў гэтага жалобнага месца -- раён 5-га палка. Тут у час вайны знаходзіўся канцлагер для ваеннапалонных і грамадзянскіх асоб. Да гэтага часу захоўвае зямля астанкі замучаных, расстраляных, памёршых ад голаду рускіх, беларусаў, украінцаў.

І вось праз паўстагоддзя на месцы, дзе бязлітасна знішчаны каля 80 000 савецкіх людзей, пачалося інтэнсіўнае будаўніцтва прыватных гаражоў. Гарыканком не прамарудзіў зрэзаваць: узвядзенне аб’ектаў было забаронена. Але энергічныя прыватнікі з гаражнага кааператыва і не падумалі спыніцца. Будаўніцтва ідзе поўным ходам.

КІРМАШЫ

Восень -- самая багатая пара года, пара збору ўраджаю. На традыцыйны восенскі кірмаш прывезлі ў Мінск сваю прадукцыю калгасы і саўгасы рэспублікі, фермеры і арганізацыі Белкаапаюза.

Мнагалюдна і ажыўлена было ў гандлёвых радах каля Палаца спорту. Гародніна, фрукты, мясныя вырабы і іншае літаральна раскоплывалася.

НА ЗДЫМКУ: у гандлёвых радах кірмашу.

ТАКІЯ НОРАВЫ

ПРАДАЕЦЦА... “КАЛЕКТЫЎ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПРАЦЫ”

Нядаўна званне калектыву сацыялістычнай ці камуністычнай працы, пераходныя Чырвоныя сцягі сімвалізавалі асобныя працоўныя дасягненні тых ці іншых калектываў. Сёння за вытворчыя дасягненні падобнымі знакамі адзнакі ўжо не ўзнагароджваюць. А сімвалы былой працоўнай доблесці з-за непатрэбнасці перакачоўваюць паціху ў магазіны антыкварыяту. Напрыклад, у кіеўскай “Сувеніры”, што належыць “Саюздруку”, па сходнай цане можна купіць не толькі размалёваныя матрошкі, але і атрыбуты адыходзячай эпохі развіцця сацыялізму. Вымпел “Калектыву Камуністычнай працы” каштуе 18 тысяч рублёў, вымпел “Лепшая акцябрацкая група” -- 11 тысяч. Ёсць тут пераходныя сцягі, ордэны і медалі, камсамольскія значкі. І недалёка, відаць, той час, калі на прылаўках магазінчыкаў на божым месцы мы ўбачым імяныя Ганаровыя граматы.

НОВАЯ ПАСАДА

БЫЎ ПРЭМ’ЕРАМ -- СТАЎ ПРЭЗІДЭНТАМ

Як стала вядома, былы прэм’ер-міністр Рэспублікі Беларусь Вячаслаў Кебіч пачаў выконваць абавязкі прэзідэнта гандлёва-фінансавога саюза. “Мая задача -- садзейнічаць прамысловым прадпрыемствам Беларусі па ўмацаванні іх эканамічных сувязей з прадпрыемствамі іншых краін СНД, найперш Расіі”, -- заявіў былы прэм’ер. Галоўная мэта саюза -- паскарэнне плацяжоў і руху тавараў паміж краінамі Садружнасці. Сам Кебіч параўнаў сваю новую пасаду па неафіцыйнаму наменклатурнаму рангу з пасадай кіраўніка галіновага “глаўка”.

Што да матэрыяльнага боку пытання, то, па словах Кебіча, ён будзе атрымліваць не больш, чым на пасадзе прэм’ер-міністра. “Я не хачу атрымліваць больш, каб ніхто не мог мяне папракнуць у гэтым”. Вячаслаў Кебіч паведаміў таксама, што ў бліжэйшы час не збіраецца прымаць актыўнага ўдзелу ў палітычнай барацьбе. Ён абверг чуткі пра тое, нібы быў запрошаны ў якасці дарадчыка прэм’ер-міністра Расіі Віктара Чарнамырдына. “Нават калі б мяне запрасілі, я не згадзіўся б”, -- заявіў Кебіч.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

У КАЛГАСЕ імя Калініна на Маладзечаншчыне не першы год працуюць кітайскія рабочыя. Яны вырошчваюць цыбулю. Штодзённа дзсяткі тон яе паступае з гаспадаркі ў Мінск і іншыя гарады.

ПА ДАНЫХ Дзяржкамстата Рэспублікі Беларусь, за 1993 год было закрыта 682 прадпрыемствы грамадскага харчавання на 37,6 тысячы пасадачных месцаў.

УНКАЛЬНУЮ палімерную плёнку пачалі выпускаць у аб’яднанні “Аграпрамтэхніка”. Упакаванія ў яе мяса, вараная каўбаса і іншыя прадукты могуць доўга захоўвацца нават без халадзільніка.

ТАТАРСКАЯ абшчына колькасцю 150 чалавек зарэгістравана ў Слоніме, што на Гродзеншчыне. Татары тут пасяліліся яшчэ ў часы князя Вітаўта. Яны служылі ў войску па ахове граніц Вялікага Княства Літоўскага. Імянамі военачальнікаў названы некаторыя вуліцы гэтага раённага цэнтра.

МІНСК наведала дэлегацыя горада Карлсруэ федэральнай зямлі Бадэн-Вюртэнберг (Германія). У час яе сустрэчы з прадстаўнікамі Міністэрства знешніх эканамічных сувязяў Рэспублікі Беларусь вяліся перамовы па стварэнню Германа-Беларускага дома.

НАТАТКІ З НАГОДЫ

НУ ЯК? ПРЫПЛЫЛІ?

У Доме ўрада і вакол яго зноў ажыўленне: пачала работу шаснаццатая, магчыма, апошняя для гэтага дэпутацкага корпуса сесія Вярхоўнага Савета. Сесія чарговая, але і адметная: калі раней у зале пасяджэнняў існаваў адзін цэнтр агульнай увагі, адно “ядро” -- прэзідыум пасяджэнняў і яго старшыня, то цяпер з не меншай цікавасцю дэпутаты паглядаюць і ў левы бок ад стала прэзідыума, туды, дзе астаяваўся першы беларускі прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка. Здаецца, нават у першую чаргу глядзяць на яго, а потым ужо на свайго непасрэднага начальніка -- спікера Мечаслава Грыба. І не таму, што не паважаюць апошняга, проста са спікерам, як кажуць, усё зразумела, а вось, як будзе паводзіць сябе прэзідэнт, як будзе рэагаваць на тыя ці іншыя прапановы, а часам і проста выпадкі, пакуль цяжка прадугадаць. Тым больш, што перад пачаткам сесіі даволі актыўна абмяркоўваліся пытанні: ці паразумеюцца паміж сабой прэзідэнт і парламент, ці не чакае нас паўтарэнне сумных маскоўскіх падзей мінулага года? Пра гэта я і спыталася ў народных дэпутатаў Генадзія Карпенкі (старшыня Партыі народнай згоды) і Уладзіміра Ганчарыка (старшыня Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі).

Г. КАРПЕНКА. Я б не называў канфрантацыяй пэўнае несупадзенне поглядаў паміж прэзідэнтам і дэпутатамі. Спадзяюся, усё будзе вырашацца так: вось мяжа Канстытуцыі, а вось праз гэтую мяжу нехта хоча пераступіць. Дзяліць паўнамоцтвы няма патрэбы, яны ўжо падзелены, вызначаны Канстытуцыяй. А што тычыцца несупадзення поглядаў, то, зразумела, што ў кожнага чалавека, кожнага дэпутата яны свае. Ну а чые больш правільныя, гэта таксама трэба вызначыць з дапамогай законаў і Канстытуцыі.

Галоўнае, што мы павінны зрабіць на сесіі, -- прыняць закон аб мясцовым самакіраванні і закон аб выбарах новага парламента.

У. ГАНЧАРЫК. Думаю, што падставы для процістаяння парламентарыяў і прэзідэнта ёсць, і развіцця яно можа на глебе непаразумення ў падзеле ўлады. Але хацелася б, каб і ў аднаго, і ў другога боку хапіла розуму не дапусціць такога і заўсёды памятаць, што ўлада -- гэта не толькі правы, але і не менш вялізны абавязкі. А пакуль нам трэба прыняць закон аб выбарах народных дэпутатаў, прызначыць дату выбараў і складзіць свае паўнамоцтвы. Гэта галоўнае. Трэба будзе вырашыць і некаторыя бягучыя пытанні, асноўнае сярэд якіх -- праграма першацарговых мер па выхаду краіны з эканамічнага крызісу.

Такая ці прыкладна такая пазіцыя і ў большасці парламентарыяў. Адно засмучае, што некаторыя з іх да першацарговых праблем адносяць перагляд існуючай дзяржаўнай сімволікі Беларусі. Ці сапраўды гэта так, запыталася я ў старшыні парламенцкай Камісіі па культуры, адукацыі і захаванні гістарычнай спадчыны, знакамітага беларускага паэта **НІЛА ГІЛЕВІЧА**. Вось што ён раскажаў:

-- Такую прапанову, больш дакладна, прапанову вынесці на разгляд сесіі пытанне аб стварэнні чарговага камісіі па вывучэнню дзяржаўнай сімволікі ўносіў у прэзідыум Вярхоўнага Савета дэпутат Жукоўскі -- прадстаўнік ветэранскай арганізацыі. Дарэчы, ужо не першы раз. Але цяпер Жукоўскага падтрымаў прэзідэнт Лукашэнка, які сказаў, што калі прэзідыум не пагодзіцца з Жукоўскім, то такую камісію данымі яму паўнамоцтвамі створыць сам прэзідэнт. Тым не менш прэзідыум пакуль не прыняў прапанову Жукоўскага. Па-першае, сёння хапае праблем больш жывіцца важных -- тых жа эканамічных, па-другое, зноў пераглядаць дзяржаўную сімволіку (прайшло толькі тры гады ад прыняцця) увогуле несур’ёзна, гэта было б на здзіўленне ўсім чывілізаванаму свету, які ўжо ведае наш сцяг і герб. Менавіта гэтая сімволіка на ўсіх кантынентах, у сотнях краін заняла пачэснае месца, да яе з павагай паставіліся. Не матывавана будзе нейкае там стварэнне камісіі па перагляду, няма падстаў.

Але хаця прэзідыум не прыняў рашэнне звяртацца да сесіі, ён даручыў парламенцкай камісіі, куды ўваходзіць дэпутат Жукоўскі, з дапамогай гісторыкаў, культуролагаў усё ж такі аднавіць вывучэнне дзяржаўнай сімволікі. Што будзе далей -- не ведаю, але ўпэўнены, калі і сапраўды адбудзецца такі перагляд, -- гэта будзе ганьбай для краіны на ўвесь свет.

Што ж, пажывём-пабачым. Мне здаецца, што ўсё ў нас будзе ціха, і дзякуй Богу, але гэта ў глабальным маштабе. У больш канкрэтных выпадках ужо даўно хацелася б бачыць якія-небудзь зрухі, станоўчыя, зразумела. З кім жа цяпер звязваць свае чарговыя радзунья надзеі? Прэзідэнцкая каманда ўсё яшчэ занята дэзальбой партфеляў, уладкаваннем новых кабінетаў і абкаткай новых аўтамабіляў. У нашых народных дэпутатаў таксама настрой не той. “Вось і прыплылі”. Так ці прыкладна так можа сёння сказаць сам сабе кожны з іх. “Прыплылі” -- не ў сэнсе, што нечага там натварылі, а ў амаль прамым сэнсе -- нарэшце на гарызонце замаячыў (не вольмі чаканы для многіх парламентарыяў) бераг -- канец дэпутацкіх паўнамоцтваў. Не, зразумела, не сёння і нават не заўтра пакладуць дэпутаты свае мандаты і пакінуць утульную, ужо абжытую за столькі год залу пасяджэнняў Вярхоўнага Савета, але час бяжыць хутка, не паспееш азірнуцца -- восень, зіма праляцелі, а ўвесну... А ўвесну... усё добрае калі-небудзь канчаецца. Дарэчы. Прыплылі?

ПАКУЛЬ ТРЫВАЮЦЬ КАРЫЯТЫДЫ

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

значна менш за адзінокага халасцяка схільны да розных глупстваў і супрацьпраўных учынкаў. Маладых і даўганогіх бландзінак прадбачлівы шэрыф папрасіў пакінуць для іншых агенцтваў, справядліва мяркуючы, што замест спакою яны могуць унесці ў яго ціхі горад смуту і разлад. І, сапраўды, больш надзейна мець справу з менш яркімі, але ж спакойнымі і простымі жанчынамі, якія хочуць шчасліва і ўдала ўладкаваць сваё жыццё. Азнаёміўшыся з дасланымі фотаздымкамі і анкетамі, шэрыф, напэўна, успомніў легенду аб загадкавым рускім характары і запытаўся ў мінскіх партнёраў, куды ж глядзяць нашы мужчыны, калі не заўважаюць такіх цудоў? Што яму адказаць, калі гэта як ваенная таяна з вядомага апавядання Аркадзя Гайдара: у нас яе ведае кожны, але ніводнаму буржуіну зразумець яе не дадзена.

Як ужо паказаў вопыт агенцтва, шчасце часам можна знайсці не ў далёкай Амерыцы ці ў Германіі, а праз сценку ці ў суседнім пад'ездзе. Адночы ў агенцтва прыйшоў ліст ад мужчыны з Беларусі. Шукаць нявесту за акіянам ён не збіраўся. Пісаў, што адзінокі, што ўжо некалькі год самастойна вихоўвае трох сыноў, якіх пасля разводу з жонкай яму пакінуў суд. Паведамляў, што пазбаўлены дрэнных звычак, любіць дзяцей і шукае добрую жанчыну для спакойнага сямейнага жыцця. Праз некалькі дзён пазваніў. Якраз у гэты час у агенцтве знаходзілася жанчына, што запаняла анкету для адпраўкі ў Амерыку. Паслухалася яна гэтую размову і раптам папрасіла: “Дайце мне нумар яго тэлефона”. Сазваніліся, сустрэліся, спадабаліся адзін аднаму. І аказалася, што зусім не абавязкова яцець за шчасцем у далёкую Амерыку.

Давайце гаворыць шчыра: да тых, хто звяртаецца ў такія агенствы, мы ставімся з недаверам: маўляў, самі з-за нейкіх прычын, схаваных ці яўных недахопаў, уладкаваць сваё асабістае жыццё не змаглі, вось і ідуць за дапамогай сюды. Сярод кліентаў агенцтва — людзі розныя. Гартаю анкету нямецкіх мужчын — летчык, вядучы інжынер, медык, таваразнаўца. Ёсць маладыя, ёсць і больш сталага ўзросту. Дык сярод нашых жанчын таксама не толькі дваццацігадовыя прыгажуні. Шмат з іх маюць вышэйшую адукацыю і паважаныя прафесіі — выкладчык ВУЗ, напрыклад, ці банкаўскі работнік. Многія доўга вагаюцца, перш чым звярнуцца сюды, гэта бачна хаця б па тым, як жанчына запаняе анкету. Даходзіць яна да графы “дзец” і асцярожна піша: “1-13”. “А што гэта значыць?” — пытаюцца ў яе. Кліентка збянтэжана гаворыць, што мае адну дачку ва ўзросце трынаццаці год.

— Вось і даводзіцца тлумачыць жанчыне, — гаворыць Таццяна, — што замуж яна выходзіць не адна, а таму лепш прынесці прыгожы каляровы фотаздымак, дзе яна разам з дачкой, і падрабязна напісаць, якая разумніца гэтая самая “1-13”. Тым больш, што на Захадзе дзец — прадмет гонару сям’і, і ставяцца да іх там не як да абузы, а як да яшчэ адной вартасці будучай жонкі. Практычна кожная жанчына раскажа пра тое, як добра яна прыбірае, мые бялізну, гатуе і выконвае працу па дому. Таццяна рэкамендуе пісаць аб гэтым у графе “хобі”, бо за мяккой такіх кароўня дзівацтваў, які імкненне праводзіць паўжыццё ля пліты ці над тазкам, прынята адносіць у разрад “свет нашых захапленняў”.

Увогуле сказаць, што жанчыны, якія звяртаюцца ў агенствы, кіруюцца адным толькі жаданнем любой цаной пакінуць гэтую краіну, нельга. Канешне ж, прысутнічае і такі матыў, але ён далёка не адзіны, нават не галоўны, бо не толькі матэрыяльны дабрабыт вызначае шчасце і спакой жанчыны. У былыя часы аб замежных мужчынах мы маглі меркаваць толькі па

састарэлых лідэрах замежных дзяржаў, якія на экранях тэлевізараў палка цалавалі нашага генсека. І паколькі іншых мужчын не бачылі, любілі сваіх, бо лічылі, што ўсе астатнія — такія ж. Сёння, калі замежныя госці перасталі быць рэдкасцю, раптам высветліліся дзіўныя рэчы. Ну, напрыклад, што на свеце ёсць мужчыны, якія ўстаюць, калі жанчына заходзіць у пакой, лічаць неабходным падаць ёй паліто, зняць у памяшканні капялюш, пацалаваць жанчыне руку замест таго, каб трэсці яе ў моцным камсамольскім рукапацканні, а замест традыцыйнага “а пайшла ты...” гавораць “выбачайце” ці проста ўсміхаюцца. Спачатку гэта выклікае шок, а потым нястрымнае і пакутлівае жаданне зведаць яшчэ і яшчэ раз гэтыя дзіўныя пачуцці...

Што, у сваю чаргу, рухае замежнымі мужчынамі, якія шукаюць жонку ў нашай краіне? Калі партнёр агенцтва “Ін спайт оф” з нямецкага боку размаўляе са сваімі кліентамі, ён вельмі часта пытаецца ў іх, чаму яны хочуць ажаніцца менавіта з рускімі і ўвогуле, ці ведаюць яны, што гэта за жанчыны? “Ведаем, — адказваюць кліенты. — Таму і хочам ажаніцца менавіта з імі”. На Захадзе доўгія гады існуе легенда аб рускай жанчыне — пяшчотнай, моцнай, самаахварнай і прыгожай, легенда, якая, па сутнасці, апраўдвае сябе, і мода на рускіх жонак, якая, здаецца, ніколі не праходзіла. “Нашы жэны — пушкі зарыжаны”, — з некаторым сумам працягвала Таццяна вядомаму песню... Да таго ж, апошнім часам на Захадзе набраў сілу і расквітнеў фемінісцкі рух. Наколькі рашуча, цвёрда і амаль апантана жанчыны там узяліся даказваць, што могуць цалкам абыйсці ў гэтым жыцці без дапамогі і ўвогуле ўдзелу ў ім мужчын, сведчыць хаця б той факт, што ў добраай староў Англіі да паслуг жанчын, што вырашылі стаць маці, створана 167 спецыяльных клінік па штучнаму апладненню. Чамусьці здаецца, што мужчыны, якіх адсунулі ўбок нават з таго месца, куды іх паставіў сам Бог, адчуваюць сябе нібыта нятульня. Вось і шукаюць яны тут усё тое, што страцілі ў сябе дома, бо ў нашай краіне жанчыны ўжо даўным-даўно стаміліся ад той самай роўнасці, самастойнасці і незалежнасці, за якую на Захадзе зараз так энергічна змагаюцца.

Шлюбнае агенствы “Ін спайт оф” яшчэ вельмі маладое, але ўжо можа пахваліцца канкрэтнымі ўдачамі і ўладкаванымі лесеамі. У супрацоўніках агенцтва — вялікія планы. Хацелася б зняць памяшканне бліжэй да цэнтра, адкрыць фатаграфію, каб адразу можна было зрабіць каляровы здымак, цырульню, дзе б жанчыне дапамаглі стаць прыгажэйшай, будзе пашырацца кола замежных кліентаў. Мне падаецца, што ўсё гэта і многае іншае ў іх атрымаецца, і гарантыя таму — нашы жанчыны, самыя дарагі і самы неацэнны набытак нашай дзяржавы. Яны цярпліва, гадамі выносяць цяжкасці, чэргі, нястачы, а таксама мужчыны, якія не могуць зобячыць ім і іх дзецям годнага існавання. Гэта на іх слабых, а не на магутных дэпутаткіх плячах трымаецца пакуль што зыбкі спакой краіны, і іх зварот у шлюбнае агенствы — своеасаблівы пратэст супраць жыцця, якое больш нельга цярпець. Раней жанчыны, што выходзілі замуж за інашаземцаў, ганьбілі, як маглі, і вінавалі за тое, што яны не любяць сваю Радзіму. Шы любяць яны яе, проста сама Радзіма не вельмі любіць іх. Жанчыны, чыя працавітасць, пяшчота, любоў, самаахварнасць і адданасць так нікому тут і не спатрэбіліся, ад’язджаюць у пошуках шчасця і цяпла ў чужыя краіны. Дай ім Бог. Але калі карыятыды, якія трымаюць на сваіх кволях плячах гэтую дзяржаву, пойдучы з тых месцаў, дзе мужчыны настолькі прызываліся іх бачыць, што даўным-даўно перасталі заўважаць, рухне цяжкі дах, і тады прыйдзецца зразумець увесь цяжар страты. Колькасць жанчын, што звяртаюцца ў агенствы, павялічваецца. І гэта толькі пачатак...

Вераніка ЧАРКАСАВА.
P.S. Паважаныя жанчыны, калі вы знойдзеце за мяккой сваё шчасце і пакінеце сваю Радзіму, не забудзьце падпісацца на газету “Голас Радзімы”.

ЗМЯНІЎШЫ КІБІТКУ НА ДОМ

Калі доўгі час цыгане раз’язджалі па гарадах і вёсках на кібітцы качавой, то ў апошнія дзесяцігоддзі многія схіляюцца да іншага жыцця. Усё больш цягне іх да аселасці: купляюць і будуць свае дамы, працуюць на вытворчасці.

Некалькі цыганскіх сям’яў набылі сабе жыллё ў старадаўнім Нясвіжы. Мнагадзятная сям’я Кацярыны Багдановіч пераехала сюды з Літвы. Некаторыя члены сям’і працуюць, іншыя займаюцца камерцыяй, з суседзямі жывуць мірна. Многія з дванаццаці дзяцей бабулі Кацярыны маюць свае сям’і, ёсць у яе ўжо дванаццаць унукаў.

НА ЗДЫМКАХ: Кацярына БАГДАНОВІЧ з членамі сваёй сям’і. Чалавек, глыбока веруючы, яна ходзіць у касцёл, але і адгадвання на картах, як гаворыць сама, ужо адмовіцца не можа; сямігадовая КРЫСЦІНА — адна з унучак староў цыганкі.

Фота Эдуарда КАБЯКА.

ЛІЦЭЮ ў БЕЛЬСКУ-ПАДЛЯСКІМ СПОЎНІЛАСЯ 50 ГАДОЎ

НАДЗЕЯ НА ДОБРУЮ БУДУЧЫНЮ НАШАЙ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

24–25 верасня на Беластоцкае адбыліся ўрачыстасці, прысвечаныя 50-годдзю Беларускага ліцэя ў Бельску-Падляскім і юбілею беларускага дзеяча, навукоўца, асветніка, настаўніка Яраслава Кастыцэвіча. З гэтай нагоды на Беластоцкае пабывала афіцыйная дэлегацыя Рэспублікі Беларусь, а таксама прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, мастацтва, навукі і культуры.

Сярод гасцей свята былі афіцыйныя асобы Польшчы. У Бельск-Падляскі прыехаў віцэ-прэм’ер Уладзімеж Чымашэвіч, якога вельмі паважваюць тутэйшыя беларусы. Сярод ганаровых гасцей — прадстаўнікі Беларускага пасольства на чале з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Рэспублікі Беларусь у Польшчы Георгіем Таразевічам, на свята з Мінска прыехаў міністр культуры і друку Анатоль Бутэвіч.

— Сённяшня з’ява вельмі прыгожая, — адзначыў Анатоль Іванавіч у размове з карэспандэнтам Белінфарма. — 50 гадоў працы любой навучальнай установы ўвогуле вялікая падзея. А тое, што Беларусь ліцэй паўстагоддзя ўжо дзейнічае ў Польшчы, — падзея адметная ўдвая. Вельмі радуе і падае нейкую надзею на добрую будучыню нашай бацькаўшчыны тое, што дух беларускі захаваўся і ў гэтых мясцінах. Вельмі прыемна, што столькі гадоў існуе ліцэй, што менавіта адсюль разышлося па зямлі мноства людзей, якія шануюць беларускасць.

Міністр адзначыў, што сёння гэтая падзея, магчыма, узварухне і беларусаў, якія

жывуць на Бацькаўшчыне. Тым больш, што кантакты паміж суседнімі краінамі ў апошні час значна пашыраюцца і людзі могуць наведваць адзін аднаго, знаёміцца, размаўляць, вырашаць нейкія праблемы разам, дапамагаючы адзін аднаму. Дарэчы, Міністэрства культуры і друку прыняло ў свяце самы актыўны ўдзел. Да юбілею спадар Бутэвіч прыеў у падарунак ліцэю мемарыяльную дошку, прысвечаную аднаму з заснавальнікаў навучальнай установы Яраславу Кастыцэвічу, а таксама бібліятэчку беларускіх выданняў і карціну.

“Усе гэтыя памятки, — адзначыў міністр, — застануцца тут і будуць нагадваць тутэйшым людзям пра Беларусь, пра тое, што там не забыліся аб беларусах, якія жывуць за межамі Бацькаўшчыны”.

Святочная імпрэза працягвалася два дні. Пасля ўрачыстасцей і афіцыйных выступленняў “уладу” ўзялі знамяцітыя беларускія артысты. Анатоль Ярмоленка і ансамбль “Сябры” ў гонар ліцэя далі для ўдзельнікаў і гасцей урачыстасцей вялікі канцэрт. Беларускае песня гучала ў гэты дзень, здавалася, па ўсёй Беластоцкае.

Беларуская дзяржава ў апошнія гады аказвае нашым суайчыннікам на Беластоцкае вельмі значную дапамогу ў будаўніцтве музея ў Гайнаўцы. Туды была перададзена даволі вялікая колькасць мармуру, дубу, мікашэвіцкага граніту для абсталявання музея. Над стварэннем экспазіцыі працуе вядомы беларускі мастак Эдуард Агуновіч. Ёсць надзея, што ў наступным годзе музей адкрыецца.

21-я СУСТРЭЧА БЕЛАРУСАЎ ПАЎНОЧНАЙ АМЕРЫКІ

У пачатку верасня ў Таронта (Канада) адбылася 21-я Сустрэча Беларусаў Паўночнай Амерыкі. Падобныя з'езды заўсёды мелі гэтыя важкі ўплыў не толькі на беларускую дыяспору за мяжой, але і на палітычныя колы Злучаных Штатаў Амерыкі і іншых краін Захаду.

Сёлета ў Таронта былі запрошаны прадстаўнікі Згуртавання белару-

саў свету “Бацькаўшчына” і Беларускага народнага фронту. Удзельнікі сустрэчы прынялі дакументы, з якімі мы знаёмім сёння чытачоў (падаюцца на мове арыгінала). Арт'юкул прэзідэнта ЗБС “Бацькаўшчына” Радзіма Гарэцкага аб яго паездцы ў Канаду і ЗША будзе змешчаны ў наступным нумары.

ПРЫВІТАНЬНЕ

ПРЭЗЫДЭНТУ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
АЛЯКСАНДРУ ЛУКАШЭНКУ

Мы, канадзкія і амэрыканцы беларускага паходжаньня, удзельнікі 21-й Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амерыкі ў горадзе Таронта ў Канадзе вітаем Вас, вельмі паважаны спадар Лукашэнка, на Вашым новым становішчы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і шчыра жадаем Вам і ўсяму Беларускаму народу як найхутэйшага выхаду з эканамічнага і духовага крызісу, што ахапіў цэлую краіну. Беларусы Канады і Злучаных Штатаў Амерыкі з вялікай увагай сочаць ход падзеяў на Беларусі і спрыяюць умацоўваньню беларускае дзяржаўнасці і дэмакратыі ды выхаду Беларусі на шырэйшыя міжнародныя сувязі. Намаганьні свае ў гэтым кірунку мы будзем працягваць і ў будучыні.

Мы адначасна спадзяёмся, што новы ўрад Беларусі пры Вашым прэзідэнцтве будзе аздараўляць ня толькі эканоміку, але й беларускую нацыянальную культуру, якая пацярпела ня менш за эканоміку. Пагатоў, што эканоміка і культура цесна ўзаемазвязаныя. Мы хацелі б бачыць Ваша спрыяньне падвышэньню нацыянальнае сьведомасьці беларускага народу, што вынішчалася на працягу стагодзьдзяў, мацаваньню незалежнай і дэмакратычнай беларускай дзяржавы, стварэньню эканамічнай моцы Беларусі, адраджэньню нацыянальнай культуры і асваеньню здабыткаў сусьветнай

цывілізацыі.

Мы асабліва спадзяёмся, што Вы паспрыяеце захаваньню цяперашняга афіцыйнага статусу беларускай мовы, як ён вызначаны ў Канстытуцыі дзяржавы і не паддасьцеся націску з боку камуністаў і іншых непрыяцеляў беларускага нацыянальнага адраджэньня, якія дамагаюцца наданьня афіцыйнага статусу ў Беларусі таксама і мове суседняе расейскае дзяржавы, мове, якая ніякім чынам не прыцягваецца ў Беларусі. Мы таксама спадзяёмся, што Вы як дэмакратычна абраны Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь будзеце падтрымліваць адзін з галоўных інстытутаў дэмакратычнага ладу — свабоду сродкаў масавай інфармацыі.

Грамадзяне Канады і Злучаных Штатаў Амерыкі, якія паходзяць з Беларусі або маюць сваяцкія, эканамічныя і культурныя сувязі з Беларуссю, жадаюць Вам, вельмі паважаны Прэзідэнт Лукашэнка, добрага здароўя і ўдачы ў Вашай адказнай працы на карысьць вольнай, самастойнай і дэмакратычнай Беларусі, на карысьць Беларуска-канадзкага і беларуска-амэрыканскага супрацоўніцтва і дружбы ды запэўніваюць Вам у гэтым сваю падтрымку.

Таронта, Канада, 4 верасьня 1994 г.
Пленарны сход 21-й Сустрэчы
Беларусаў Паўночнай Амерыкі.

РЭЗАЛЮЦЫЯ

КАНАДЗЬКАЎ І АМЭРЫКАНЦАЎ БЕЛАРУСКАГА ПАХОДЖАНЬНЯ,
УДЗЕЛЬНІКАЎ 21-Й СУСТРЭЧЫ БЕЛАРУСАЎ ПАЎНОЧНАЙ АМЭРЫКІ,
СКЛКАНАЙ ЗГУРТАВАНЬНЕМ БЕЛАРУСАЎ КАНАДЫ І
БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКІМ ЗАДЗІНОЧАНЬНЕМ У ТАРОНТА Ў
КАНАДЗЕ 3-5 ВЕРАСНЯ 1994 ГОДУ.

ДЗЕЛЯ ТАГО, што эканамічны і культурны прагрэс народу можа найлепш быць забяспечаны ў дэмакратычнай і незалежнай дзяржаве, як пра гэта сьведчыць гісторыя заходняй цывілізацыі; і

ДЗЕЛЯ ТАГО, што незалежная і дэмакратычная дзяржава забяспечвае аптымальныя ўмовы для сацыяльнага прагрэсу ды калектыўнага і індывідуальнага разьвіцьця еўных грамадзянаў; і

ДЗЕЛЯ ТАГО, што беларускі народ мае шматвекавую гісторыю, напоўненую ня толькі цяжкой працай, стратамі і пакутамі, але і значнымі дасягненьнямі; і

ДЗЕЛЯ ТАГО, што на працягу гэтага стагодзьдзя назіраецца ў беларускім народзе рост дамаганьняў незалежнасьці Беларусі, які выявіўся ў абвешчанымі незалежнасьці Беларускае Народнае Рэспублікі 25 сакавіка 1918 г., Дэклярацыі дзяржаўнага сувэрэнітэту Беларускай ССР 27 ліпеня 1990 г. ды абвешчанымі 25 жніўня 1991 г. незалежнасьці Беларусі, якую замацавала прынятая 15 сакавіка

1994 г. Канстытуцыя рэспублікі Беларусь; і

ДЗЕЛЯ ТАГО, што дэмакратыя і незалежнасьць дзяржаваў становяць найлепшую гарантыю міру ды міжнароднага супрацоўніцтва ў дадзеным рэгіёне, —

ДЗЕЛЯ УСЯГО ГЭТАГА мы, канадзкія і амэрыканцы беларускага паходжаньня, удзельнікі 21-й Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амерыкі, урачыста паста-наўляем:

1. Падтрымліваць захады ўраду Рэспублікі Беларусь, накіраваныя на ўзмацненьне дэмакратычнай і рыначных рэформаў і умацаваньне незалежнасьці Беларускай дзяржавы.

2. Шукаць у канадзкім і амэрыканскім урадах падтрымку для Беларусі ў справе дасягненьня ёю сувэрэнітэту, дэмакратыі і эканамічнае перабудовы, а таксама далейшага разьвіцьця дыпляматычных зносін з Канадаю і Злучанымі Штатамі.

3. У сувязі з надыходзячымі выбарамі ў Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь і

мясцовыя органы ўлады, узяць удзел у арганізаваным міжнароднага назіраньня за ходам выбараў.

4. Падтрымліваць намаганьні беларускага, а таксама канадзкага й амэрыканскага ўрадаў, каб зь Беларусі была вывезеная ядзерная зброя, зьліквідаваньня расейскія ваенныя базы ды замацаваньня нейтральнасць Рэспублікі Беларусь.

5. Спрыяць адкрыцьцю ў Менску канадзкага і амэрыканскага бізнэсаўскіх цэнтраў з мэтай пашырэньня гандлю.

6. Шукаць тэхнічнае дапамогі для Беларусі, улучна з дапамогай ахвярам чарнобыльскай радыяцыі ды, у спалучэньні з гэтым, разьвіцьцю ў Беларусі фармацэўтычнай вытворчасці.

7. Працягваць стараньні ўвекавечыць памяць ахвяраў камуністычнага генацыду на Беларусі і за ейнымі межамі ў дачыненні да жыхароў краіны, а таксама стварыць у Курапатах мэмарыяльны комплекс як сымбаль гэтага генацыду.

8. Пашыраць канадзка-беларускі і амэрыканска-беларускі абмен навукоўцамі і студэнтамі.

ЗАЯВА

КАНАДЗЬКАЎ І АМЭРЫКАНЦАЎ БЕЛАРУСКАГА ПАХОДЖАНЬНЯ,
УДЗЕЛЬНІКАЎ 21-Й СУСТРЭЧЫ БЕЛАРУСАЎ ПАЎНОЧНАЙ АМЭРЫКІ Ў
ТАРОНТА Ў КАНАДЗЕ 4 ВЕРАСНЯ 1994 ГОДУ ПРА ПАЛІТЫЧНАЕ
ПАЛАЗЭНЬНЕ НА БЕЛАРУСІ.

Выбары прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у чэрвені-ліпені 1994 году паказалі дэзьважыны прыкметы беларускай рэчаіснасьці. Першая прыкмета — гэта тое, што дэмакратычныя выбары ў рэспубліцы магчымыя: што тая ўлада, якая не задавальняе спадзяваньняў народу, можа быць заменена новай уладай шляхам свабодных выбараў. І другая прыкмета: ідэя незалежнай дэмакратычнай Беларусі паступова пашыраецца ў беларускім грамадстве, асабліва сярод інтэлігенцыі ды мапольшага пакаленьня. Будучыня прамаўляе на карысьць дзяржаўнасці.

Носьбітам і выказнікам ідэі незалежнай дэмакратычнай Беларусі з самага пачатку гэтак званай перабудовы на Беларусі стаўся Беларускі Народны Фронт (БНФ). За час існаваньня Фронту, дзякуючы самаахвярнаму дзейнасьці ягоных кіраўнікоў, актывістаў і прыхільнікаў, былі рэалізаваныя гэтыя пастулаты нацыянальнага адраджэньня, як дзяржаўнае незалежнасьць, дзяржаўны статус беларускае мовы, нацыянальная сымболіка, дэмакратычныя выбары. Дзейнасьць БНФ паспрыяла нараджэньню іншых дэмакратычных партыяў і рухаў, якія ўсе больш актыўна заяўляюць пра сябе. Але нацыянальнае адраджэньне адбываецца пакутліва, зь перашкодамі і ня ў поўнай меры. Камуністычная намэнклатура ды імперскія сілы зацятка супрацьстаяць станаўленьню беларускае дзяржаўнасці, прыватнай уласнасьці і, арганічна спалучанае з прыватнай уласнасьцю, індывідуальнае свабоды і дэмакратыі. Супрацоўнікі беларускага адраджэньня вядуць змаганьне ўсякімі сродкамі, у тым ліку і эканамічнымі — у разьліку, што чым горш будзе стаяць эканоміка,

тым больш абывартаснай будзе выглядаць увазачу абываталі і ідэя беларускай дзяржаўнасці. Нельга, аднак, спыняцца на поўдарогі. Жыцьцё паказала, што выстаўленьня рухам мэты нацыянальнага адраджэньня, якія яшчэ пару год таму здаваліся шмат каму недасягальнымі — гэтыя як незалежнасьць, дзяржаўнасць беларускай мовы, бел-чырвона-белы сьцяг, Пагоня — сталіся часткай сёньняшняй рэчаіснасьці. Таму і надалей выказнікам найбольш адваваднага для Беларусі палітычнага курсу застаюцца Беларускі Народны Фронт, створаны ім калісьціныя цэнавы ўрад ды іншыя дэмакратычныя партыі і рухі, якія трымаюцца прынцыпаў дзяржаўнасці, рыначнай эканомікі ды мірнага сужыцьця ў Рэспубліцы Беларусь усіх нацыянальных групаў.

Удзельнікі 21-й Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амерыкі выказваюць спадзяваньне, што дэмакратычныя партыі і рухі на Беларусі цяпер, напярэдадні выбараў у Вярхоўны Савет, дацэнцяць важнасьць гістарычнага момэнтэ і здоліюць згуртавацца ў адзіны дэмакратычны блок, каб забяспечыць калісьці дэмакратыі максымум месцаў у новым заканадаўчым органе.

Згуртаваньне Беларусаў Канады і Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне выказваюць сваю салідарнасьць з Беларускім Народным Фронтам ды іншымі дэмакратычнымі партыямі і пільнымі ў Беларусі і дакляраюць усякае маральнае і міжнародна-палітычнае падтрыманьне намаганьням, скіраваным на тое, каб Беларусь народ змог выйсці як мага хутчэй з эканамічнага і духовага крызісу.

Пленарны сход 21-й Сустрэчы
Беларусаў Паўночнай Амерыкі.

АНТОН СОКАЛ - КУТЫЛОЎСКИ

МАЕ ЎСПАМІНЫ

ЛЁС ЖЫЦЦЯ

Нас было чатырох афіцэраў палка, якія здружыліся і вольны час праводзілі сумесна. Не скажу, што ўсе чацвёра мелі аднолькавы погляд на жыцьцё, звычкі, паводкі. Не, мы хутэй былі рознымі маладымі людзьмі. Рудамёткін, паручнік, паходзіў з багатае радзіны, сын купца-мільянера, вучыўся ў маскоўскім універсітэце, прывык да бестурботнага, заможлага жыцьця. Быў заўсёды вясёлы, жыццярэдны і вельмі шчыры сябра, меў 23 гады. Камандаваў 1-ю ротам. Камандзір трэцяе роты штабс-капітан Дзёмін

-- педагог. Скончыў Казанскі настаўніцкі інстытут, чалавек 28 гадоў, стапы, выгрыманы, спакойны, таксама добры таварыш. Трэці — падпаручнік Верашчэцкі. Зусім юнак дваццаці гадоў. Сын чыноўніка сярэдняй рукі. Толькі скончыў гімназью, бестурботны, наіўны, праўдзівы і чэсны. Усім захапляўся і сярод нас знайшоў вопытных у жыцьці таварышаў.

Надышоў 1917 год. Усе добра ведалі, што ўвесну або летам пачнуцца баі. Шмат будзе ахвяр. Безумоўна і сярод нас чатырох хтосьці будзе забіты. Але хто? Хутка парашылі загадаць. Сказана — зроблена. Чатыры лісткі чыстай паперы. На

адным я напісаў “смерць”, скруціў лісткі ў трубочкі, перамяшаў і сказаў разбіраць. Памятаю, пры поўнай цішы без якіх-небудзь жартаў разабралі трубочкі паперы і разгарнулі. Лісткі, на якім было слова “смерць”, аказаўся ў паручніка Рудамёткіна. Тут мы адспявалі яму “вечную памяць” і моўчкі разьліліся.

Здавалася, уся гэта наша выдумка на тым жарце і скончылася. Аж не, з таго дня як паручнік Рудамёткін выцягнуў лісткі, перастаў быць нашым таварышам. Дзе падзея яго вясёлы характар? Ад таго дня ён пачаў ухільацца ад нас. Цэлымі днямі хадзіў задуманы, нікуды ад сваіх салдат не адыходзіў. Рэдка з кім гаварыў. Болей любіў заставацца сам з сабою. Ну хіба хто яго падмяніў. Колькі ні стараліся мы яго развеселіць

-- не памагала. Ужо ён ніколі болей не смяяўся.

Прайшла вясна, надышло лета. Сёмага ліпеня 1917 года пачалася артылерыйская падрыхтоўка да наступленьня. Наш полк быў прызначаны на прарыў першае ўмацаванае лініі праціўніка. Рудамёткін, тады ўжо штабс-капітан, за пару гаўдін да наступленьня перадаў мне свае грошы, фотакарткі, лісты і іншыя паперы і прасіў пераслаць яго сястры ў Маскву. “А я буду сёння забіты”, — сказаў Рудамёткін, і то былі яго апошнія словы, якія я ад яго пачуў.

Пачаўся бой. Рудамёткін ішоў упоруч са мною. Разрыўная куля папала яму ў правы бок. Ён заваліўся зусім недалёка ад нямецкіх акупаў. Там і застаўся

ляжаць. Нават нельга было вынесці з поля бою і пахаваць разам са сваімі. Не дарма мы тады адспявалі яму “вечную памяць”, як бы прадчувапі, што ён не будзе пахаваны.

Яшчэ адзін выпадак. Выбілі немцаў з пазіцыі і праспедавалі. Еду каля свайго батальёна. Пад'язджае камандзір другой роты паручнік Судак. Малады, заўсёды вясёлы афіцэр. Едзем і размаўляем пра тое-сёе. Раптам паручнік Судак замеціў бліскучы прадмет на дарозе. Саскочыў з сядла, нагнуўся і падняў маленькі беленькі ключык. “Кажуць, ключ прыносіць шчасце”. І з гэтымі словамі палажыў ключык у кішэню.

Праз дзве гадзіны паручнік Судак быў забіты.

23. Першая сусветная вайна на Беларусі. Царскі перыяд.

У аўстра-сербскім канфлікце Расія падтрымала Сербію і распачала ўсеагульную мабілізацыю. Германія ў адказ стала на бок сваёй саюзніцы Аўстра-Венгрыі і 19 ліпеня 1914 года аб'явіла вайну царскаму ўраду. Так пачалася першая сусветная вайна, якая ахапіла 38 дзяржаў з насельніцтвам амаль 1 мільярд чалавек. Што яна магла прынесці беларускаму народу, акрамя гора... Беларускія дзеячы ставіліся да вайны па-рознаму. Адно былі абаронцамі, бо меркавалі, што перамога знітуе паднявольныя народы і ім будзе лягчэй потым перабудаваць імперыю на федэратыўных пачатках. Іншыя жадалі паражэння Расіі. На іх думку, гэта прывяло б да ўсенароднага паўстання супраць царызму. Але ці быў у гэтых разважаннях нейкі сэнс? Ці атрымаў царызм шанц цаной малой крыві ўмацаваць і пашырыць імперыю? Ці навучыла яго вайна чаму-небудзь?

23.1. Пад нямецкай акупацыяй

ПЕРШЫ ГОД ВАЙНЫ. Беларускія губерні знаходзіліся на ваенным становішчы. Усякае грамадска-палітычнае жыццё замерла. Запанавалі жорсткі ваенна-паліцэйскі рэжым. Дазваляліся толькі патрыятычныя маніфестацыі, малебны і сходы. Царскі ўрад разгарнуў шырокую

ідэалагічную кампанію пад сцягам абароны айчыны і цара. Квазіпатрыятызм ахапіў тады шмат каго і на Беларусі, не кажучы ўжо пра ўласна Расію. “Наша ніва” пазбягала гучных слоў пра вайну і, наколькі гэта было магчыма, гаварыла пра тыя бядоты, якія яна з сабою несла. І ўсё спраўджвалася. Тэрыторыя Беларусі знаходзілася ў непасрэднай блізкасці да польскага раёна баявых дзеянняў. Тут снавалі рускія войскі, а інтэнданты выцягвалі з мясцовых гараджан і вясцоўцаў усё, што маглі. Сяляне Беластоцчыны і Гродзеншчыны першымі пачалі зганяцца на абарончыя работы.

НАСТУПЛЕННЕ НЕМЦАУ. Летам 1915 года вайна перакінулася на беларускія землі. Жнівеньскае наступленне немцаў разгортвалася ў накірунку Коўна—Вільня—Мінск. 3-га верасня яны ўварваліся ў старадаўнюю сталіцу Літвы, а праз два тыдні кайзераўская кавалерыя перарэзала чыгуначную лінію Мінск—Масква ў раёне Смалявіч. І толькі цаной вялікіх намаганняў рускай арміі удалося спыніць немцаў і адкінуць іх у раён азёраў Свір і Нарач. Але германскае войска працягвала ўтрымліваць Заходнюю Беларусь.

РАЗАРВАНАЯ БЕЛАРУСЬ. У кастрычніку 1915 года нямецка-расійскі фронт стабілізаваўся на лініі Дзвінск—Браслаў—Паставы—Смаргонь—Баранавічы—Пінск. На працягу двух гадоў і пяці месяцаў (да лютага 1918 года) ён заставаўся нязменным і дзяліў Беларусь на дзве часткі. Тут канцэнтравалася звыш 1,5 мільёна рускіх салдат і афіцэраў і каля 1 мільёна нямецкіх. Іх трэба было карміць.

Лілася людская кроў, руйнаваўся добрабыт гарадоў і вёсак. Зямля пакрывалася акапамі і ямамі, абцягвалася калочымі драцянымі загародкамі. Людзі ўпершыню зведалі жахі авіяцыйных налётаў, танкавых і газавых атак. Жахі вайны зведаў на Беларусі і вялікі рускі пэст Аляксандр Блок, які ваяваў у раёне Пінска.

НАМЕРЫ ЗАХОПНІКАУ. Урадавыя колы нямецкага Рэйха (імперыі) не збіраліся разбураць Расійскую імперыю. Па яе неабсяжных прасторах маглі добра расцякацца вырабы германскай прамысловасці. Галоўным для Вільгельма II было эканамічна прывязаць Расію да Германіі. А таму тэрытарыяльныя дамаганні заваёўнікаў вызначаліся адноснай памяркоўнасцю. Яны спадзяваліся ўсяго толькі адсуnúць рускіх ад сваіх усходніх межаў, а для таго стварыць буферную польскую дзяржаву ды анексіраваць Літву і Курляндыю. Беларусь разглядалася як гаспадарча і культурна адсталая частка Расіі са сваёй этнічнай спецыфікай.

АКУПАЦЫЙНАЯ АДМІНІСТРАЦЫЯ. Захопленыя Германіяй беларускія землі дзяліліся паміж ваісковым адміністрацыйным абшарам Обэр Ост, які быў створаны ўвосень 1915 года, і ваіскова-операцыйнай паласой, якая прылягала да нямецка-расійскіх акапаў. Усходняя мяжа Обэр Ост праходзіла прыкладна па лініі Браслаў—Ліда—Зэльва—Брэст. Яна супадала з тэрытарыяльнымі дамаганнямі немцаў да Расіі. Землі ваіскова-операцыйнай паласы ўрадавыя колы Рэйха збіраліся вярнуць рускаму цару за яго адказ ад прэтэнзій на астатнія акупіраваныя тэрыторыі. Вясной 1917 года ў склад Обэр Ост

ўваходзілі Літва, Курляндія і Беластоцка-Гродзенская акруга. На чале акупацыйнай адміністрацыі стаяў генерал Эрнх Людэндорф. Ён падпарадкоўваўся камандуючаму Усходнім фронтам фельдмаршалу Паўлю фон Гіндэнбургу.

АКУПАЦЫЙНАЯ ПАЛІТЫКА. Улады Обэр Ост былі зацікаўлены ў захаванні ў прыфрантавой паласе стабільных эканамічных структур, якія працавалі б на патрэбы вайны. Таму ніякіх пераходаў у гаспадарчай дзейнасці яны ставіліся не чыніць. Больш таго, акупанты садзейнічалі забеспячэнню маёнткаў і прадпрыемстваў рабочай сілай. Шмат хто зведаў тады і нямецкіх шомпаляў. А мясцовыя землеўладальнікі і гандлёва-прамысловыя прадпрыемальнікі адразу ж трапілі пад прэс ваенных падаткаў.

Акупацыйная адміністрацыя апынулася перад праблемай кіравання шматнацыянальным краем, дзе дамінавалі польская і нямецкая (у Курляндзіі) культуры. Фарміраванне літоўскай літаратурнай мовы знаходзілася тады яшчэ ў пачатковай стадыі. Заставаліся цяжкасці і ў развіцці беларускай мовы і літаратуры. Для ўмацавання свайго становішча ў краі акупацыйныя ўлады прынялі за правіла аднолькава ставіцца да ўсіх нацый.

У адпаведнасці з загадам Гіндэнбурга (ліпень 1915) усялякая палітычная дзейнасць на акупіраваных тэрыторыях забаранялася. Немцы распуцілі нават Саюз беларускіх настаўнікаў. Права на функцыянаванне мелі толькі камітэты дапамогі ахвярам вайны, якія

Захар ШЫБЕКА

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ ў XIX - XX СТАГОДАХ

(РАЗДЗЕЛЫ

З НЕНАДРУКАВАНАЙ КНИГІ)

ствараліся яшчэ да акупацыі ва ўсёй прыфрантавой паласе расійскіх войск. Яны былі ўпаўнаважаныя прадстаўляць уладам прапановы ад кожнай нацыі ў сацыяльнай, асветнай і культурнай галінах. У снежні 1915 года Гіндэнбург выдаў дырэктывы, а ў студзені 1916 года інструкцыі, якія тычыліся арганізацыі школьніцтва. Нямецкія ўлады забаранялі навучанне па-руску і ўводзілі ў пачатковых школах абавязковае выкладанне на роднай мове для ўсіх карэнных нацый Обэр Ост. Такі ж парадак захоўваўся і пры вывучэнні рэлігіі. Вывучэнне нямецкай мовы таксама было абавязковым. Але ніхто не прымушаў бацькоў адпраўляць сваіх дзяцей у школы, калі яны лічылі, што мова выкладання непрыемная для іх. Усім нацыянальнасцям Обэр Ост дазвалялася культурная дзейнасць і выданне газет на бацькоўскай мове.

БЕЛАРУСКАЯ СПРАВА І ЯЕ МЕЖЫ. Такія шырокія правы беларусы атрымалі ўпершыню. Улады Расіі, як вядома, не падтрымлівалі адкрыцця беларускіх школ. І гэта не маглі не выкарыстаць беларускія дзеячы дзеля нацыянальнага абуджэння. Але ва ўмовах вайны і нямецкіх льгот ажыццявіць было цяжка. Не хапала нацыянальнай інтэлігенцыі. Народ пакутаваў ад рэквізіцый, прымусовай працы на ваенных збудаваннях. Было не да адукацыі. Ды і акупацыйныя ўлады больш займаліся рабаваннем беларускіх земляў, чым культурным узвышэннем яе жыхароў. Асабліва гэта тычылася ваіскова-операцыйнай паласы, насельніцтва якой увогуле ніякіх правоў ад немцаў не атрымала. А таму адзіным больш-менш значным аст-

раўком беларускай культуры пад нямецкай акупацыяй стала Вільня. Яшчэ ў лістападзе 1915 года тут адкрылася першая ў гісторыі беларуска публічная школа. Першая таму, што дагэтуль навучанне на беларускай мове вялося патэмна.

У той жа перыяд намаганнямі польскай інтэлігенцыі ў Вільні былі адкрыты 4 польскія гімназіі, 8 прагімназіі і 30 пачатковых школ. Акрамя таго, сотні польскіх школ узніклі ў правінцыі. Яны прызначаліся, між іншым, і для беларускіх дзетак. Перавага палякаў у інтэлектуальных і матэрыяльных сілах з непазбежнасцю вяла да паланізацыі беларусаў ва ўмовах, калі рускае супрацьстаянне здымалася. Культурна-асветная беларуская праца магла паспяхова разгортвацца толькі пры падтрымцы акупацыйных улад.

Колькі намаганняў паклалі нешматлікія беларускія дзеячы, каб давесці да кіраўніцтва Обэр Остам, што за плячыма беларускага народа багатая гісторыя і культура і што ён у аднолькавай меры з іншымі народамі мае права на незалежнасць... Прызнанне немцамі нацыянальнай адметнасці беларусаў у рэшце рэшт адбылося, і іх адраджэнскі рух адраўніўся.

ВІЛЕНСКІ ЦЭНТР АДРАДЖЭННЯ. Беларускі камітэт дапамогі ахвярам вайны ў старадаўняй сталіцы Літвы пачаў дзейнічаць яшчэ з сакавіка 1915 года пад старшынствам Вацлава Іваноўскага. З прыходам жа немцаў камітэт ўзначальваў Антон Луцкевіч, бо Іваноўскі эвакуіраваўся ў глыб Расіі. Новы старшыня згуртаваў вакол сябе амаль усіх беларускіх дзеячаў,

што засталіся пад нямецкай акупацыяй. Сярод іх вылучаліся Францішак Аляхновіч, Алаіза Пашкевіч-Кейрыс (Цётка), Вацлаў Ластоўскі, Іван Луцкевіч. Але працаўнікоў не хапала. Ужо ў снежні 1915 года камітэт арганізаваў у Вільні настаўніцкія курсы, дзе выкладаў Іван Луцкевіч.

15 лютага 1916 года ў Вільні пад рэдакцыяй В.Ластоўскага пачала выходзіць беларуская газета “Гоман”, якая праіснавала да канца 1918 года. 3 лета 1916 года ў Вільні працаваў Беларускі клуб, у рамках якога арганізаваўся аматарскі тэатр. Тут жа, у Вільні, адкрыліся беларуская бібліятэка, навуковае таварыства, кааператывнае аб'яднанне “Раніца”, дзіцячы прытулак “Золак”, выдаваліся падручнікі і школьныя літаратура.

ШКОЛЬНІЦТВА. Найважнейшай праблемай быў недахоп настаўнікаў, якіх мабілізавалі ці эвакуіравалі ў Расію. І нямецкая адміністрацыя пайшла на адкрыццё беларускай настаўніцкай семінарыі ў Свіслачы, што на Гродзеншчыне. Доўга шукалі выкладчыкаў. Тут нават часова працаваў прафесар Рудольф Абіхт з Вроцлаўскага ўніверсітэта. Семінарыя адкрылася толькі 15 кастрычніка і працавала да 15 лістапада 1916 года. За гэты час яна падрыхтавала 144 настаўнікі беларускіх школ. У кастрычніку 1916 года такіх школ налічвалася на тэрыторыі Обэр Ост усяго 8, а пад канец нямецкай акупацыі — 89. Большасць іх месцілася ў Беластоцка-Гродзенскай акрузе. Намаганні нямецкіх улад пашырыць сетку беларускіх школ сустракалі рашучае супрацьленне большасці ксяндзоў, асабліва ў каталіцкіх асярод-

ках, дзе ўсе беларусы каталіцкага веравызнання традыцыйна лічыліся палякамі. У паводзінах кліру знаходзіла адлюстраванне імкненне палітычных групавак Польшчы да федэралізацыі або анексіі беларускіх земляў. У операцыйнай ваісковай паласе беларускі рух немцамі бадаі што не падтрымліваўся, але і тут да канца 1918 года ўзнікла каля 60 беларускіх школ. Значыць, усяго іх пад нямецкай акупацыяй адкрылася каля 150.

ПРАБЛЕМА ПАЛІТЫЧНАГА САМАВЫЗНАЧЭННЯ. Германская акупацыйная палітыка не давала падстаў для надзеі на стварэнне асобнай беларускай дзяржаўнасці з дапамогай немцаў. Яны абмяжоўвалі беларусаў культурна-асветнымі справамі. Але ўжо ў 1915 годзе ў Вільні ўтварыўся агульнанацыянальны канспіратыўны орган — Беларускі Народны Камітэт, які займаўся не толькі культурнымі, але і палітычнымі пытаннямі беларускага руху. Членамі яго былі браты Луцкевічы, браты Станкевічы, паэтэса Канстанцыя Буйло, пісьменнік Максім Гарэцкі. Група сацыялістычнай арыентацыі на чале з братамі Луцкевічамі звярнулася да ідэі не ўзнаўлення, а стварэння новага Вялікага Княства Літоўскага, дзе беларускія і літоўскія землі злучаліся б па прыняццю аўтаноміі і мелі б свой сойм у Вільні. Беларуская палітычная ініцыятыва знайшла падтрымку ў шырокай грамадскасці. Для ажыццяўлення пастаўленай мэты ў снежні 1915 года была ўтворана Канфедэрацыя Вялікага Княства Літоўскага з прадстаўнікоў адпаведных арганізацый беларусаў, літоўцаў, палякаў і яўрэяў.

Генадзь БУРАЎКІН

3 КНІГІ "УЗМАХ КРЫЛА"

 Так ужо заведзена спрадвеку --
 Можка, прымха,
 Можка, Божы знак --
 Толькі на Радзіме чалавеку
 Ходзіцца і дыхаецца ўсмак.

І заўжды здаецца нават зверу
 Найцяплейшай родная зямля.
 Гэта ўсё я на сабе правярыў,
 Даўшы па планеце кругля.

Не прыжыўся я за акіянам,
 Не прыняў замежны той рэжым.
 Як прыехаў я туды нязваным,
 Так і з'ехаў я адтуль чужым.

Лёгка збыў красу чужую тую
 І пяшчотна да душы тулю
 Ціхую, змарнелую матулю --
 Родную, знябытую зямлю.

 Я ведаю,
 Мне дома будзе горш.
 Я ведаю,
 Мне дома будзе горка.
 Але ірвуся з сытага Нью-Ёрка
 У Мінск,
 Дзе гастраноміі -- на грош.

Зманю,
 Калі скажу:
 Не ўспомню больш
 Кавярні з вострым водарам цытрыны,
 Напоўненыя рэчамі вітрыны,
 Імклівыя бясшумныя машыны,
 Цэнтральны парк,
 Начны Брэдвей...
 І ўсё ж...

Ні варажбіт,
 Ні мудры экстрасенс
 У тым не знойдуць логікі асновы,
 Што так імкнуся ў бедны кут сасновы,
 Пакінуўшы ўбаку разумны сэнс.

І мне ўжо ні пасада,
 Ні багацце
 Не перашкодзяць кінуцца туды,
 Дзе ля парога --
 Шэры цень бяды,
 Дзе нівы засыхаюць без вады
 І з ростані мяне чакае маці...

Што тут паробіш,
 Калі ўсе гады
 Я нёс,
 Нібы пракляцце і закляцце,
 Упартую адданасць роднай хаце
 І ўдзячнасць краю,
 Дзе жылі дзяды.

 У брудным Брукліне ў Нью-Ёрку,
 Дзе доля горкая жыве,
 Я чую наскую гаворку
 І мову родную ў царкве.

У кожным гукі так дарэчы
 Сярод глухіх чужых мураў
 Лаўлю я ўсплеск палескіх рэчак
 І гоман полацкіх бароў.

Ашчадна захавалі ўсё-ткі
 Жывое слова землякі,
 Браслаўскія сівыя цёткі,
 Мажныя слухі дзядзькі.

Звязала мова ім
 Набыткі
 І сцежкі ўсе ў клубку гадоў,
 Як тая суравая нітка,
 Што лучыць з кроснамі дзядоў.

Ці не таму так лёгка
 Сэрца,
 Ледзь толькі памяць запалі,
 На ласку Бога адгукнецца
 І песню з матчынай зямлі!..

А я стаяў між малітоўцаў
 І зразумеў ніяк не мог,
 Чаму па-нашаму ні слоўца
 У Мінску не гаворыць Бог!..

 Што ж гэта такое
 З Радзімай адбываецца! --
 Песні не спяваюцца,
 Вершы не складаюцца.

Душы недалужныя
 Не здалелі выстаць --
 Пад вятрамі сцюжымі
 Да астатку выстылі,
 Хоць і не апальныя,
 Хоць і не галодныя,
 На чужыню дальнюю
 Рвуцца, як бязродныя.

А за акіянам
 Ласка невялікая
 Для гасцей нязваных,
 Сваякоў някліканых,
 І сумленне ж мучае,
 Што так лёгка кінулі
 І бацькоў засмучаных,
 І садкі з калінамі...
 Покуль гэта ўцяміцца,

Покуль песня вернецца,
 Колькі дум запляміцца,
 Колькі душ зняверыцца!

Горка,
 Як дзяціна
 Ад хаты адбываецца...

Што ж гэта з Радзімай
 І з намі адбываецца!..

 Цяжкі застоў на Беларусі
 Каторы год.
 І разважаюць людзі:
 Муціць,
 Такі народ.

Чужым і ўласным дармаедам
 Глядзіць у рот
 І паслухмяна крочыць следам --
 Такі народ.

Як ні гукай адчайна:
 -- Людцы!
 Ганіце зброд!
 Яны ў адказ адно смяюцца.
 Такі народ.

Не хочучь мець парадак новы,
 Наадварот,
 Гатовы жыць без роднай мовы.
 Такі народ.

Хаця прывык да ўсякай працы,
 Шукае брод,
 Каб не дай бог не вытыркацца.
 Такі народ.

Трываць дурныя кпіны будзе
 І недарод...

Няўжо і праўду кажуць людзі --
 Такі народ!..

 Гартае восень жоўтыя лісты --
 Старую кнігу вечных успамінаў
 Пра беззваротны век свой залаты,
 Дзе доўгі спіс сакрэтаў і правінаў.

Лагода ціха селіцца ў душы,
 Але, з былым сустраўшыся, няйначай,
 То светла заўсміхаецца ў цішы,
 То ачышчальна ўпотаікі заплача.

Прылёг свавольны вецер на мяжы,
 Дзе колецца іржэўнік цёплай шчэццю,
 Дзе віснучь зоркі выспелых ажын
 І павуцінне серабрыста тчэцца.

А цень лясоў ужо хавае стынь.
 З лагчын плыве туман сівы і рэдкі.
 Сціхае смех.
 І ападаюць кветкі...

Гартае восень жоўтыя лісты...

МАЛІТВА

Мы здалёку ўбачылі свабоду
 І яшчэ не вырваліся з пут...
 Божа,
 Не дабаў майму народу
 Пошасці,
 Няпраўды
 І пакут.

У чужым нялюдскім землятрусце
 Хіба ў нечым мелі мы віну!..
 Божа,
 Адвядзі ад Беларусі
 Зраду,
 Вераломства
 І вайну.

Смутнаю парою нелюдзімай,
 Калі ўсё вакол ідзе на злом,
 Божа,
 Захіні маю Радзіму
 Мудрасцю,
 Спакоем
 І цяплом!

Вершы Генадзя Бураўкіна з кнігі "Узмах крыла", апублікаваныя ў адной з летніх кніжак часопіса "Польмя", хвалюць сваёй шчырасцю, трапяткім пачуццём любові да сваёй бацькаўшчыны, трывогай за яе лёс. Напісаны яны пасля некалькіх гадоў жыцця паэта ў Амерыцы, дзе ён як афіцыйная асоба прадстаўляў Беларусь. У адным з бліжэйшых нумароў мы змесцім інтэрв'ю Генадзя Бураўкіна газеце "Голас Радзімы".

ТАЛЕНТЫ НАРОДНЫЯ

Вёска Ляды Дубровенскага раёна -- ускраіна Беларусі. Адрозна за ракой ужо Расія, Смаленская вобласць. Жывуць у гэтай вёсачцы выдатныя людзі -- працаўнікі, якія змаглі данесці традыцыйныя свай продкаў да нашых дзён. Адзін з іх -- народны майстар Міхаіл Шэкін. Не знойдзеш двара ў вёсцы, у якім не было б вырабаў, спрацаваных рукамі Міхаіла Васільевіча. Шэкін -- патомны ганчар, дарэчы, адзіны ў акрузе. Калі пакупнік просіць падабраць добры збан ці гаршчок, майстар, пастукаўшы пальцамі па свайму твору, з сілай кідае яго аб зямлю. Здаецца, што гэты на выгляд крохкі гаршчок разляціцца на кавалачкі. Аднак, падскокнуўшы, ён коціцца па траве. Цяпер у пакупніка ўжо няма ніякіх сумненняў наконт якасці тавара. Відаць, так прадаваў сваю прадукцыю і бацька Шэкіна, у якога і навучыўся старадаўняму майстэрству Міхаіл Васільевіч.

Ёсць у Лядах і яшчэ адна славатасць -- фальклорная група. Ужо немаладыя жанчыны спяваюць песні свай продкаў. Даматканыя касцюмы яны вырабілі сваімі рукамі, таксама у духу народных традыцый свайго краю.

Аляксандр ТАЛОЧКА.

НА ЗДЫМКАХ: ганчар Міхаіл ШЭКІН; на сцэне -- фальклорная група з вёскі Ляды.

Фота аўтара.

"ЭФЕКТ САДОЎСКАГА"

Не адно дзесяцігоддзе мы раслі і выхоўваліся ў перакананасці, што выдатныя дзеячы, вучоныя з сусветным імем нараджаліся зусім не на Беларусі, а ў іншых краінах...

У выдавецтве "Навука і тэхніка" ў серыі "Нашы славутыя землякі" выйшла кніга Таццяны Процькі "Даследчык таёмніцаў святла". У ёй аўтар папулярна расказвае пра выдатнага вучонага Аляксандра Садоўскага, які быў родам з Віцебска (між іншым, нарадзіўся Аляксандр Іванавіч 24 лістапада 1859 года, так што неўзабаве можна адзначыць чарговую юбілей).

У 1894 годзе А. Садоўскі, а тады ён працаваў выкладчыкам Юр'еўскага ўніверсітэта, выказаў меркаванне, што існуе так званая абарачальнае ўздзеянне светлавой хвалі. У 1897 годзе гэтыя меркаванні былі пацверджаны і тэарэтычна. Так увайшоў ва ўжытак навуковы тэрмін "эфект Садоўскага". Праўда, праз дзесяць гадоў пра гэтае адкрыццё забыліся. Спра-

вядлівасць перамагла толькі ў 1911 годзе, калі ў абарону А. Садоўскага выступіў вядомы фізік П. Эрэнфэст. А ў снежні 1917 года А. Садоўскаму без публічнай абароны дысертацыі прысвоілі ганаровае званне доктара фізікі.

Аднак і гэтае прызнанне не вельмі паўплывала на далейшы лёс нашага земляка. У 1918 годзе А. Садоўскі вымушаны быў эміграваць, апынуўся ў Празе, дзе і памёр 26 снежня 1923 года. А паколькі быў эмігрантам, дык да нядаўняга часу пра яго не шмат і пісалі. Асабліва пра пражскі перыяд жыцця.

Таццяна Процька, выкарыстаўшы матэрыялы Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Беларусі, архіваў Масквы, Санкт-Пецярбурга, Эстоніі, прасочвае жыццёвы і навуковы шлях гэтага выдатнага чалавека, якім могам ганарыцца мы, беларусы.

Л. Случанін.
Пачатак на 1-й стар.

Да 1973 года Л.Случанін жыў у Варкуце, куды да яго прыеха- ла жонка з дачкой (у памяць аб першай, загінуўшай падчас вай- ны, другая дачка была таксама названа Ларысай). Цяпер Лявон Случанін жыве ў Салігорску, па-ранейшаму піша вершы. Ас- мельваюцца іх друкаваць толькі мясцовая газета “Калійшчык Салігорска”, эмігранцкая “Бе- ларуская думка”, якая выдаецца ў Амерыцы, а паэма “Рагне- да” была выдадзена беларусамі ў Аўстраліі. Праўда, некалькі вершаў надрукаваў “Голас Радзімы” яшчэ ў 70-я гады (рэ- дактарам тады быў Л.Прокша), і на пачатку 90-х паэма “Рагне- да” была надрукавана ў “Спад- чыне”, а некаторыя вершы — у “Польмі”. Ужо некалькі гадоў ляжыць у выдавецтве зборнік вершаў Лявона Случаніна, але цяпер, відаць, не да вершаў да гэтага часу не рэабілітаванага беларускага паэта.

Збіраючы скупныя біяграфічныя звесткі пра Лявона Случаніна для біяграфічнага слоўніка беларускіх пісьменнікаў (выданне Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АНБ), я пазнаёмілася з зго- най справай у архівах КДБ Бе- ларусі (дзе працавалі многія супра- цюўнікі Інстытута літаратуры і гісторыі, вяртаючы імёны і спад- чыну бязвінна забубленых дзея- чаў культуры ў гады сталінскіх рэпрэсій). Аказваецца, як вынікае з пратаколаў допыту

“ПРЫЙДЗЕ МОЙ ДЗЕНЬ...”

паэта ў 1945 годзе, галоўная яго віна, што яго творчасць бы- ла цалкам скіравана на белару- скае нацыянальнае адраджэн- не, а для таго часу гэта сапраўд- ная “контррэвалюцыя” і “нацдэмаўшчына”. Вось ужо сапраўды: “Чужыя людзі ловаць песню, каб у вострог яе за- гнаць” (Р.Крушына). А песня паэта гучала ў зборніку “Песня- ры Случчыны” (1943), куды ўвайшлі такія вершы Л.Случа- ніна, як “Кліч Беларуса”, “Ах- вярам Вінніцы”, “Адказ вора- гам”, “Песня жаўнера”, “Ёсць і нам чым ганарыцца”, якія кваліфікаваліся ў пратаколах НКУС адкрытай “антысавецкай”. На самай справе гэтыя вершы і сёння не страцілі свайго востранадзённага гучання. Па- эт, амаль на паўстагоддзя апя- рэджваючы свой час, заклікаў беларускі народ змагацца за нацыянальную незалежнасць, не цурацца нацыянальных сімвалаў, ведаць сваю гісторыю, ён не мог змірыцца, “калі лічылі смеццем нашу мо- ву”, “калі гаротны, ціхі беларус служыў для вас за дойную ка- рову”. Л.Случанін, думаючы, разважаючы пра лёс Беларусі, прыходзіў да высновы, што “ні палы і ні маскаль” нам не дапа- могуць, “будзем мы самі сябе ратаваць, самі сабе і гаспада- рыць”. Ужо тады ён пісаў пра незлічоныя ахвяры сталінскага рэжыму (“Ахвярам Вінніцы”), калі “людзей нявінных тысячамі гналі, калі такім жыццём саба- чым яшчэ не жыў пад сонцам чалавек” (“Тодару Лебядзе”), пра метады працы НКУС і “драпежнага ЧК”, калі “за- паўнялася магіла за магілай святымі цэламі расстрэляных людзей”. Паэт даказваў у сваіх вершах, што ёсць і нам чым ганарыцца, несіць ў свет славу Беларусі, што і мы можам “у сямя” Эўропы ўліцца, будаваць уласны дом”, “пра- цаваць і не баяцца больша- шавіцкае асы”, не саромецца называцца беларусамі. Вер- шы Л.Случаніна незвычайна сугучныя нашаму часу, ідэям адраджэння Беларусі:

“Годзе крыўду цярэць!
Прэч пакуты і здзекі!
Веру -- збудуцца нашыя мары!
Памятай, беларус, што і ты
чалавек,
Які можа сабой гаспадарыць!

Нашы скарбы вякамі
цягалі ад нас,
Нашу радасць у гразь
утапталі,
У вялікі паход клічуць
праўда і час,
Клічуць слаўнай
мінуўшчыны далі...”

Недаравальна, што так запоз- нена вяртаецца да нас твор- часць таленавітага паэта, якая павінна заняць адпаведнае мес- ца ў сучасным літаратурным працэсе. Нядаўна Л.Случанін скончыў пісаць вершаваны ра- ман “Алесь Няміра”. Мясцовая салігорская газета, якая ўпершыню апублікавала гэты твор, адзначала: “Над рамонам “Алесь Няміра” Л.Шпакоўскі- Случанін працаваў 25 гадоў. Гэ- та твор пра чалавека, жыццё якога было скалечана жорсткай сталінскай сістэмай. Лёс Алеса Няміры шмат у чым пера- клікаецца з лёсам самога аўтара... Многія старонкі гэтага твора напісаны, як нам здаецца, на класічным узроўні...” Грун- тоўны аналіз і ацэнка творчасці Л.Случаніна яшчэ наперадзе. Але ці не залішне доўга наша сістэма выпрабавала чалавека на трываласць?

Дарагія мае, няўжо
Не асілю няволі садуму!..
Ногі скурчыць, дык я вужом
Далаўзу ў крыві дадому.
Рук не стане -- прабу ў чалом
Камяніцу турмы навілет.
Толькі б сесці за вашым

сталом
І душу вам пакутную выліць!
Падобна, што і да гэтага часу паэт няк не “праб’е камяніцу турмы”. Калі я спытала ў Лявона Раманавіча, чаму столькі га- доў ён не дабіваўся рэ- абілітацыі, ён адказаў, што не адчувае ніякай віны перад радзімай і сваім народам. І ўсё ж, паехаўшы ў Салігорск другі раз, каб прадставіць паэта мяс- цовай грамадскасці, мы разам з Ганнай Сурмач (старшыня Згуртавання беларусаў свету “Бацькаўшчына”) і настаўніцай

беларускай мовы салігорскай школы Марыяй Мацюкевіч уга- варылі Лявона Раманавіча па- даць прашэнне аб рэабілітацыі. Але яму адмовілі. Больш таго, ад “імя ветэранаў” быў надру- каваны артыкул у “Мінскай праўдзе” пад вельмі шматзнач- ным загаловак: “Забыць ці да- раваць?”, дзе аўтар (нехта Бы- чэня) ставіў пытанне — дараваць паэту яго “віну” ці забыць пра яе? У абарону Л.Случаніна вы- ступіў вядомы наш паэт, які сам быў рэпрэсіраваны, — Сяргей Грахоўскі. Ён параўнаў гэты ар- тыкул з даносамі 1937 года, бо цяпер, працуючы ў камісіі па рэабілітацыі ахвяр сталінскіх рэпрэсій, вымушаны змагацца за добрае імя кожнага чалаве- ка. Сяргей Іванавіч паслаў не- калькі лістоў Лявону Раманавічу, якога ведаў яшчэ з 30-х гадоў. Я, трапіўшы на прыём да пракурора, у якога зна- ходзілася справа Л.Р.Шпакоўскага-Случаніна, задала пы- танне: “Па якіх матывах паэту адмоўлена ў рэабілітацыі?” Ас- ноўная прычына была ў тым, як мне патлумачылі, што Л.Случа- нін з лотага па чэрвень 1944 года рэдагаваў “Газету Случчы- ны”, якая выходзіла на акупіраванай тэрыторыі Бе- ларусі з дазволу нямецкіх акупа- цыйных уладаў.

Вядома ж, лёсы рэп-

рэсіраваных і эмігранцкіх пісьменнікаў — яшчэ маладасле- даваная старонка гісторыі на- шай літаратуры. Л.Случанін, калі і быў у нечым вінаваты пер- ад радзімай, даўно адпракута- ваў сваё, хаця савецкая ўлада да гэтага часу не даравала яму — яна асудзіла паэта пажыцце- ва.

У мінулым годзе Л.Случанін быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Пісьменнікі білет яму ўручылі праз 52 гады пасля таго, як ма- лады паэт быў запрошаны якраз напярэдадні ваіны ў Саюз пісьменнікаў з нагоды сталінскіх рэпрэсій і прыёму ў саюз. І паміж гэтымі датамі — доўгі, пакурчасты і драматычны лёс чалавека, паэта, які і ў сваю поўную восень жыве верай: “Зашумяць, запяюць у акордзе мядзяныя хвалі калосся, пахінуцца зялёнай сцяной, загалосцяць вяршаліны дрэў, туманамі заплача над жоўтымі пожнямі восень... Лебядзінаю песняю людзі ахрысцяць мой спей!”

Лідзія САВІК.

БЕЛАРУСКІ ДРУК У АМЕРЫЦЫ

ГАРТАЮЧЫ СТАРОНКІ “ВЕДЫ”

“крывіцкую”, паводле Я. Стан- кевіча) народную гаворку, ме- жы якой, на ягоную думку, пра- ходзяць далёка ў глыбіню суч- аснай Расіі і паўночнай Ук- раіны, ахопліваючы Пскоўскую, частку Калужскай, Цвярскай і інш. губерняў, а таксама Се- верскую зямлю.

У часопісе “Веда” Ян Стан- кевіч апублікаваў свой “Кароткі начырк гісторыі Крывіч-Бела- русі” (1951). Першай ягонай ма- награфіяй на гэтую тэму была “Крывя — Беларусь у мінуласці” (1942). Там ён, бадай што, пер- шым абгрунтаваў балта-славян- скую тэорыю паходжання бела- русаў, прырытэт якой пазней памылкова аддадзены мас- коўскім археолагам (В. Сядову і ягонай школе).

“Беларусы паўсталі, — пісаў Ян Станкевіч, — із зліцця часці славян і часці балтаў... Менавіта зліццё настала яшчэ ў пору прагістарычную. Пазней, на вачу гісторыі, гэты працэс да некаторай меры паўтарыўся, калі ўліліся ў беларускі народ яшчэ два плямёны балцкія — го- лядзь на ўсходзе і яцьвязі на за- хадзе” (С. 3-4). У нарысах, апублікаваных у часопісе “Веда”, ён пашырыў сваю аргумента- цыю гэтай гіпотэзы на аснове археалагічных і лінгвістычных фактаў, якія засведчылі, што да славянскага засялення цяпа- рашчый Беларусі, на “стара- крывіцкіх” землях Севершчыны,

Смаленшчыны, расійскай Цвер- шчыны аж да ракі Акі жылі балцкія плямёны: іх га- радзішчамі запоўнена ўся гэтая прастора.

Адчуваўна паўплываўшы на антрапалагічны беларускі тып і ягоны менталітэт, а ўскосным чынам — на гістарычны лёс бе- ларусаў, балцкі субстрат, на думку Станкевіча, значна сла- бей сказаўся на мове нашай, у сваёй аснове — славянскай. Сённяшняга чытача, відавочна, зацікавіць этнапсіхалагічная і культурна-тыпалагічная харак- тэрныя беларусаў у творах Яна Станкевіча. “Не адно сваім паходжаннем, — зазначыў дас- ледчык, — але таксама характа- рам свае культуры і сваімі куль- турнымі сувязямі крывічы гэта- га перыяду (XIII—XVI стагоддзі. — У.К.) належаць да культурнае сферы заходне-ўрапейскае (...). Між іншым, аднолькава, як на Захадзе, у крывічоў вытпа- рыўся свой рыцарскі стан, што адзначыўся тымі ж цэнтамі, што і рыцарства заход- неўрапейскае, значыцца, адва- гаю, пачуццём чэсці (гонару. — У.К.), набожнасцю, вернасцю дадзенаму слову, пачуццём да- стаенства” (“Веда”, 1951, люты- сакавік. С. 46).

Славяна-балцкі этнагенез крывічоў-беларусаў, адзначыў Я.Станкевіч, сфармаваў не толькі антрапалагічны, але і эт- напсіхічны беларускі тып: “Бела-

рус кемлівы, быстры, борзда арыентуецца, вельмі здольны да высшых перажыванняў ду- шэўных; ён лёгка працінаецца абстрактнымі ідэямі, лёгка за- хлапляецца пазэзіяй і мастацтвам, ён наогул даволі пачуццёвы і не матэрыяліст, — гэта ўсё рысы славянскія. А, з другога боку, натура беларуса глыбокая, тры- валая, уздэргліва, ён стано- ўчы, упорысты і вельмі адпор- ны на ўсякі націск, даволі скрыт- ны, не лёгка працяўляецца (трэ- ба з беларусам доўга пажыць, каб яго пазнаць). Гэта рысы ты- пу балцкага (...). З гледзішча па- льяка беларус спакойны і маўклівы, а з гледзішча ліцьвіна ён рухлівы і гаваркі” (“Крывя- Беларусь у мінуласці”. С. 4).

Ян Станкевіч яшчэ ў 1942 го- дзе прыйшоў да высновы, што Вялікае Княства Літоўскае ства- ралі крывічы і першым аб’яд- наўчым цэнтрам стаў Навагра- дак: у другой палове XIII стагод- дзя наваградскія князі Міндоўг і ягоны сын Войшалк аб’ядналі Полацкае, Віцебскае, Смален- скае, Пінскае і іншыя крывічка- дрыгавіцкія землі, заваявалі Літву этнаграфічную (Аўкштоту і Жмудзь), Падляшша (Берас- цейскую і Мельніцкую землі).

Урэшце, аўтар “крывіцкай тэ- орыі” беларускай гісторыі ў гэ- тых і пазнейшых нарысах абара- няў восем тэзісаў беларускай дзяржаўнасці Вялікага Княства Літоўскага — незалежна ад эты- малогіі слова Літва: 1. Гэтая дзяржава ўзнікла “на зямлі крывіцкай і першай сталіцай яго-

най ёсць крывіцкае места Ноўгарадак”. 2. Наступная сталіца Вільня была таксама крывіцкім горадам з усіх маг- чымых пунктаў гледжання. 3. Герб Вялікага Княства Літоўскага — коннік, што гоніцца за ворагам, — полацка- га паходжання. 4. Ва ўсім кня- стве, у тым ліку ў Аўкштоце і Жмудзі, карысталіся крывіцкай адміністрацыйнай і фінансвай тэрміналогіяй. 5. Палітыка Вялікага Княства ад яго ўзнікнення да захопу Расіяй у канцы XVІІІ стагоддзя адпавяда- ла інтарэсам крывіцкага (бела- рускага) народа. 6. Крывіцкая мова і культура была агульна- дзяржаўнай незалежна ад этнічных асаблівасцяў асобных рэгіёнаў гэтай дзяржавы. 7. Крывіцкае звычайнае права бы- ло асноўнай крывіцкай агульна- дзяржаўнага права. 8. Усе крывічы-беларусы лічылі Вялікае Княства Літоўскае сваёй дзяржавай.

У галіне ваенна-палітычнай гісторыі Беларусі заслуга Яна Станкевіча бясспрэчная: ён быў сярод першых, хто даказаў не- дасведчанасць альбо тэндэнцый- насць расійскай, польскай і нао- гул еўрапейскай гістарыяграфіі, паводле якой Рэч Паспалітая пас- ля Люблінскай уніі — быццам бы унітарная польская дзяржава, а не канфедэрацыя Каралеўства Польскага і Вялікага Княства Літоўскага. Канкрэтна ён бадай што першым убачыў у паўстаннях 1831-га, 1848-га і 1863 гадоў не толькі польскі, але і беларускі (“вялікалітоўскі”) на- цыянальна-вызваленчы рух.

Уладзімір КОНАН.

Пошукі гэтых вытокаў і ачыш- чэнне беларускай мовы ад чуж- ых дэструктыўных уплываў за- нялі важнае месца ў часопісе “Веда”, у манаграфіях, нарысах і лексікаграфічных даследаван- нях Яна Станкевіча. Пазней у “Беларуска-расійскім слоўніку” ён так сфармуляваў свой прын- цып рэстаўрацыі аўтэнтычнай мовы крывічоў (ліцьвіноў, бела- русаў): “Вывучаючы белару- скую мову, я перакананы, што калі ў народнай мове не пры- маць пад увагу непатрэбныя варварызмы (...), а таксама адкінуць варварызмы з мовы літаратурнай, тады нашая на- родная і літаратурная мова бу- дуча амаль аднолькавымі. Розніца паміж імі будзе толькі ў навуковай тэрміналогіі, якой ня- ма ў народнай мове”.

З першага нумара (1951, студзень) рэдактар “Веды” па- чаў абгрунтаваць крывіцкую канцэпцыю беларускай гісторыі і культуры. Тады яму ўяўлялася, што толькі крывічы, а пазней ліцьвіны — сапраўдны назва нашага народа, а этнонім “беларусы” навязаны Мас- коўшчынай. У тым жа нумары надрукавана малавядомае дас- ледаванне Я. Станкевіча “Крывіччына ў “Толковым сло- варе жывого великоросійско- го языка” У. Даля”. На падставе грунтоўнага лексікаграфічнага і граматычнага аналізу гэтага шматтомнага слоўніка даслед- чык прыйшоў да высновы, што У. Даль занатаваў не толькі велікарускую, але і ў значнай ступені беларускую (“западно- русскую”, паводле Даля,

Працяг.
Пачатак у № 38, 39.

ГІСТОРЫЯ НА ДАЛОНІ

Сярод людзей, якія займаюцца калекцыяніраваннем, нямала тых, хто захапляецца збіраннем памятных медалёў. Памятныя настольныя медалі — гэта своеасаблівыя экспанаты, што расказваюць аб нейкай гістарычнай падзеі ці асобе. Ствараючы гэтыя мініяцюрныя помнікі, людзі з даўніх часоў імкнуліся ўвекавечыць найбольш значымыя для іх падзеі. Медалі вырабляюцца звычайна з даўгавечных матэрыялаў, найчасцей з металу. Апошнім часам для медалёў стаі выкарыстоўваць кераміку, фарфор, шкло, пластыку. Форма іх звычайна круглая, радзей прамавугольная, аднак сустракаюцца медалі авальныя, шматкутныя ці проста адвольнай формы. Памер выбіраецца такім, каб медаль умяшчаўся на далоні.

Першыя настольныя медалі з’явіліся ў Італіі на рубяжы XIV-XV стагоддзяў. У Расіі яны сталі вядомыя пры Пятры I. У XIX стагоддзі сярод расійскіх выпускаў было некалькі з беларускай тэматыкай. У вядомай серыі медалёў работы выдатнага рускага мастака Ф.Талстога ўвекавечаны гістарычныя падзеі, што мелі месца на беларускай зямлі: “Перамога над шведамі каля вёскі Лясной у 1708 годзе”, “Баі пры Бярэзіне”, “Уцёкі Напалеона за Нёман”. У пачатку XX стагоддзя з’явіліся некалькі медалёў, адчаканеных па просьбе беларускіх арганізацый. Па заказе Горацкага сельскагаспадарчага інстытута — гэта навучальная ўстанова адкрыта ў 1840 годзе, была першай аграрнай школай у Расіі — на Пецярбургскім манетным двары быў выбіты медаль. Выканаў яго прафесар Пецярбургскай акадэміі мастацтваў В.Аляксееў. Яшчэ адзін медаль быў

выбіты па просьбе Магілёўскага таварыства сельскай гаспадаркі. Для папулярызацыі сваёй дзейнасці таварыства праводзіла сельскагаспадарчыя выставы, з’езды, конкурсы. Пераможцам гэтых конкурсаў, выстаў, удзельнікам з’ездаў і ўручаліся такія памятныя знакі. На адным баку медала ў вянец з фруктаў, гародніны, каласоў, паўравых і дубовых галінах быў змешчаны герб Магілёўскай губерні. На адваротным баку паказаны араты на берэзе ракі. Медаль гэты рабіў вядомы медальер Пецярбургскага манетнага двара А.Гіліхес.

На гэтым пералік памятных настольных медалёў на беларускую тэму, адчаканеных да 1917 года, на жаль, заканчваецца. У пасляваенныя гады да розных юбілейных гістарычных падзей чаканіліся памятныя медалі. Сярод іх трэба вылучыць памятныя медалі, выпушчаныя да 900-годдзя Мінска, 950-годдзя Брэста, 700-годдзя Магілёва, юбілеяў вызвалення рэспублікі і гарадоў ад фашысцкіх акупантаў. Вялікую цікавасць для калекцыянераў уяўляюць памятныя медалі, прысвечаныя 450-годдзю беларускага кнігадрукавання, серыя медалёў, што расказвае пра Ф.Сярыну, Я.Купалу, Я.Коласа.

Здавалася б, на гэтым можна і скончыць расказ пра беларускія памятныя медалі і медалі, прысвечаныя беларускай тэматыцы, вядомыя калекцыянерам. Але пра многія з іх нашы калекцыянеры проста не ведалі. Таму што медалі гэтыя рэдкія, выбіты ў адзінкавых экзэмплярах, захоўваюцца ў музеях Расіі, Польшчы, Літвы, у прыватных калекцыях за мяжой. Пазнаёміцца з імі дапаможа каталог радзівілаўскіх медалёў, выдадзены Нацыянальным

музеем Літвы ў 1993 годзе ў Вільнюсе.

У каталогу апісана больш 30 памятных медалёў, прысвечаных роду Радзівілаў. Акрамя вялікага багацця і палітычнай улады, Радзівілы славіліся як мецэнаты, уладальнікі вялікіх калекцый. У 1554 годзе Мікалай Радзівіл Чорны (1515–1565 гады) загадаў для свайго

п’яцігадовага сына Мікалая Хрыстафора Сіроткі медаль, што паклаў пачатак серыі фамільных медалёў. Радзівіл Чорны з’яўляецца заснавальнікам нясвіжскай нумізматычнай калекцыі. Калекцыянерам і паклоннікам медальернага мастацтва быў князь Біржайскі Хрыстафор П.Радзівіл (1585–1640). Выдатны нумізматычны калекцыі мелі апошні віленскі ваявода Мікалай Іеранім Радзівіл (1744–1831) і прэзідэнт Берлінскага нумізматычнага таварыства Вільгельм Радзівіл (1797–1870).

Памятныя медалі роду Радзівілаў, створаныя з нагоды шлюбаў, юбілеяў роду, прысвечаныя палітычнай дзейнасці, маюць вялікую мастацкую каштоўнасць. Гісторыя не захавала многіх імёнаў медальераў, якія стваралі медалі для роду Радзівілаў. Вядома, што шэраг медалёў выканаў славетны майстар Віленскага манетнага двара Ганус Трыльнер (памёр у 1652 годзе). Медалі для Хрыстафора Радзівіла і Януша II Радзівіла рабіў Дадлер (1586–1657). Вядомы медальер Іаган Хён-малодшы (1642–1693) з’яўляецца аўтарам медалёў, створаных для Багуслава Радзівіла, яго дачок Людвікі, Караліны.

Самы славетны род вяльмож Вялікага Княства Літоўскага валодаў замкамі ў Нясвіжы, Міры, Любчы, Біржаі і інш. Многія з гэтых замкаў адлюстраваны на медалях. У 1913 годзе быў адчаканены медаль па праекту І.Враблеўскага, прысвечаны 400-годдзю Нясвіжскай ардынацыі Радзівілаў. На медалі паказаны Нясвіжскі замак і пералічаны род нясвіжскай лініі князёў Радзівілаў. На адваротным баку медала — герб Радзівілаў і надпіс “Нам дапамагае Бог”. На медалі, адчаканеным у 1910 годзе да радавога з’езда Радзівілаў у Нясвіжы, паказаны Нясвіжскі замак. Радзівілаўскі замак у Біржаі (Літва) паказаны на медалі, адчаканеным у 1989 годзе па праекту мастака з Вільнюса С.Жылене і прысвечаны 400-годдзю горада. У каталогу апісаны і паказаны і іншыя цікавыя медалі роду Радзівілаў, што захоўваюцца ў Нацыянальным музеі Літвы, Каўнаскім дзяржаўным мастацкім музеі М.Чурленіса, Дзяржаўным Эрмітажы (Расія), Нацыянальным музеі Кракава (Польшча). У каталогу дадзены кароткія апісанні нумізматычных калекцый Нясвіжа, Біржайскага і Берлінскага збораў, калекцыі віленскага ваяводы.

Хацелася б бачыць такое карыснае і цікавае выданне (не толькі для калекцыянераў) і на беларускай мове.

Леў КОЛАСАЎ.

РУКОЙ РАСПУЦІНА

Запіска з уласнаручным подпісам Рыгора Распуціна паступіла ў фонды Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея. Гэта працэннае аб’ектаў на працы некай Ганны Бяляускай, адрасаванае дзяржаўнаму чыноўніку і датаванае 1915-м годам. На выраваным з блакнота кавалачку паперы неахайна напісана: “Извиняюсь за беспокоество. Хотел барышня бедная трудиться” і подпіс любімага імператрыцы. Цікава, што ў запіску з васьмі слоў, аўтарства якой, дарэчы, пацверджана экспертызаі, — 6 граматычных і некалькіх синтаксічных памылак, уключаныя напісанае чамусьці з літарай “о” прозвішча прасіцеля. Разам з іншымі канфіскаванымі пры спробе нелегальнага вывазу за мяжу каштоўнымі паперамі запіску перадалі ў музей супрацоўнікі мясцовай рэгіянальнай таможны. Частку іх год назад наведвальнікі музея маглі убачыць на выставе “Выратаваныя каштоўнасці”.

У ДЗЕСЯЦІ ТАМАХ

Выдавецтва “Юнацтва” распачало выпуск новай унікальнай кніжнай серыі — “Бібліятэка беларускай дзіцячай літаратуры”, якая выйдзе ў 10-ці тамах.

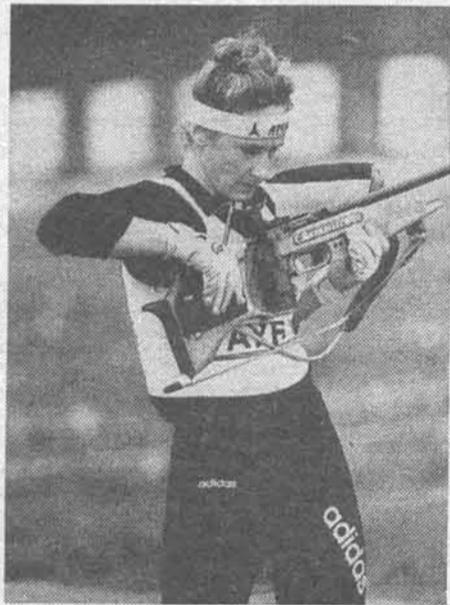
Першы том Бібліятэкі “Свяці, свяці, сонейка” дзіцяці пабачыць свет на Мінскім паліграфічным камбінаце імя Якуба Коласа. У кнізе сабраны творы вуснай народнай творчасці, залацінкі народнай мудрасці: легенды, паданні, песні, жарты, гумарэскі, гульні, прыказкі, прымаўкі, загадкі, скорагаворкі. Наступныя два тамы складуць народныя казкі, якія карыстаюцца вялікай папулярнасцю ў чытачоў многіх краін свету. У трэцюю кнігу ўвойдуць творы нацыянальнай літаратуры ад сярэднявечча, пачынаючы ад Ефрасіны Полацкай і Кірылы Тураўскага, і да пачатку XX стагоддзя. Астатнія шэсць тамоў пазнаёмяць юных чытачоў з лепшымі творамі прозы, пэзіі і драматургіі майстраў мастацкага слова — ад класікаў да тых, хто плённа працуе на ніве дзіцячай літаратуры сёння.

РАЎБІЧЫ АДЗНАЧАЮЦЬ ЮБІЛЕЙ

“Беларускай Швейцарыяй” называюць Раўбічы, што ў 20-ці кіламетрах ад Мінска. Маляўнічыя берагі ракі Усяж, узгоркі, паветра, настаноенае на паху ігіцы і траў, — усё гэта надае рэспубліканскаму спартыўнаму комплексу “Раўбічы” сваю арыгінальнасць і непаўторнасць...”

(З рэкламнага праспекта, выпушчанага НАК Беларусі напярэдадні Алімпіяды ў Лілехамеры).

Ужо два дзесяці гадоў спартыўна-аздараўленчы комплекс “Раўбічы”, а менавіта так гучыць яго поўная афіцыйная назва, з’яўляецца візітнай карткай спартыўнай Беларусі. Гэта не перабольшанне. Бо, як ні дзіўна, але функцыянеры і бізнесмены на Захадзе чулі, ведаюць пра “Раўбічы” і дрэнна ўяўляюць, дзе знаходзіцца краіна Бела-

русь. Больш таго, многія з іх лічаць, што размешчаны спорткомплекс... у Расіі, пад Масквой. “Раўбічы” прымалі чэмпіянаты свету па біятлону 1974, 1976, 1982, 1990 гадоў, этап Кубка свету і Еўропы па біятлону і лыжных гонках 1985, 1991. Спартакіяду каманд дружалюбных армій у

тым жа 1985 годзе і яшчэ шмат-шмат іншых спаборніцтваў. Усё было праведзена на найвышэйшым узроўні. Нездарма ж сёння ў калекцыі здабыткаў “Раўбічаў” Залаты знак, прысуджаны ім Міжнароднай федэрацыяй сучаснага пяцібор’я і біятлона. З нагоды дваццацігоддзя

комплексу “Раўбічы” тут прайшлі міжнародныя спаборніцтвы па летняму біятлону. Беларускія спартсмены зноў, як і ў мінулыя гады, пацвердзілі свой высокі клас. Так, на дыстанцыі 17,5 кіламетра першае месца заняў мінчанін Ігар Хахракоў. Хутчэй за ўсё закончыла гонку са

стрэльбай на 13,5 кіламетра сярэбраны прызёр Алімпіяды ў Лілехамеры Святлана Парамыгіна з Наваполацка.

НА ЗДЫМКУ: пераможца міжнародных спаборніцтваў Святлана ПАРАМЫГІНА; “Раўбічы” сёння. Фота Генадзя СЯМЁНАВА.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220005, МІНСК, ПРАСПЕКТ Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голасу Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп’ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”. Адрэсавана ў друкарні “Беларускі Дом друку”. Тыраж 6 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 1411. Падысана да друку 3. 10. 1994 г.